

Söylem, mekân, meşruiyet: 2003 Irak Savaşı'nın eleştirel jeopolitik analizi

Discourse, space, and the politics of legitimacy: A critical geopolitical analysis of the 2003 Iraq War

Elif Bayrakçı Gün^{*a}

^a İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, İstanbul/Türkiye

Öz

Bu makalede, 2003 Irak Savaşı'nın meşruiyetini kuran söylemler eleştirel jeopolitik ve coğrafya çerçevesinde incelenmektedir. George W. Bush, Tony Blair ve dönemin kurumsal belgeleri tematik söylem analiziyle (Braun & Clarke) değerlendirilmiştir. 2002–2005 arasındaki konuşmalar, istihbarat raporları (NIE, Senato Raporu), İngiltere soruşturmaları (Butler, Chilcot) ve görselleştirmeler (uydu görüntüleri, hedef haritaları) kodlanmıştır. Bulgular, “aciliyet-kesinlik-teknikleşme” üçlemesinin önleyici savaşı teknik bir zorunluluk gibi sunduğunu; “ölçek kaydırma”nın alternatifsizlik hissi ürettiğini; “kurumsal teyit zinciri”nin meşruiyeti pekiştirdiğini; ancak savaş sonrası sessizliklerin çözülmesiyle bu meşruiyetin sarsıldığını göstermektedir. Kitle imha silahları ve Irak-El Kaide bağlantısı söylemleri kalıcılışmazken, demokrasi söylemi güvenlik mimarileri içinde parçalı egemenlik üretmiştir. Bu doğrultuda çalışma, güvenlik ve demokrasi söylemlerinin mekânsal meşrulaştırma araçları olarak nasıl işlediğini ortaya koymakta; gelecekte yapılacak araştırmalarda Arapça kaynakların ve savaş sonrası yerel mekânsal deneyimlerin daha güçlü biçimde analize dâhil edilmesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel jeopolitik, Eleştirel coğrafya, Tematik söylem analizi, ABD, Irak

Abstract

This article examines the discourses that constructed the legitimacy of the 2003 Iraq War within the frameworks of critical geopolitics and critical geography. Speeches by George W. Bush, Tony Blair, and institutional documents were analyzed using thematic discourse analysis (Braun & Clarke). Materials from 2002–2005 including speeches, intelligence reports (NIE, Senate Report), UK inquiries (Butler, Chilcot), and visual representations (satellite images, target maps) were coded. Findings show that the “urgency, certainty, technification” triad framed the preventive war as a technical necessity; “scale shifting” produced a sense of inevitability; and the “chain of institutional confirmation” reinforced legitimacy, which later unraveled through postwar silences and retrospective distancing. The narratives of WMDs and Iraq–Al Qaeda links did not withstand empirical scrutiny, while democratic discourse generated fragmented sovereignty within security architectures such as the Green Zone and checkpoints. Accordingly, the study reveals how discourses of security and democracy served as instruments of spatial legitimation, and recommends that future research systematically incorporate Arabic-language sources and local postwar spatial experiences.

Keywords: Critical geopolitics, Critical geography, Thematic discourse analysis, United States, Iraq

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: elifbayrakcigun@gmail.com

Geliş/Received: 16.11.2025 Kabul/Accepted: 10.04.2026 Yayın Tarihi/Online Published: 23.04.2026

Atıf/To Cite: Gün Bayrakçı, E. (2026). Söylem, mekân, meşruiyet: 2003 Irak Savaşı'nın eleştirel jeopolitik analizi, *Coğrafi Bilimler Dergisi/Turkish Journal of Geographical Sciences*, 24(1), 354-382 <https://doi.org/10.33688/aucbd.1825059>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

With the end of the Cold War, global politics entered a process of radical transformation in the following decade. The prominence of the United States during this period brought international relations to a critical dimension. The bipolar global power structure that had existed prior to the Cold War gave way to a unipolar power struggle (Huntington, 1999). The principal missions of global governance have persisted since the beginning of the post-Cold War period. Indeed, during this period, U.S. foreign policy discourses were supported not only by military and economic power strategies but also by ideological arguments such as keeping other global centers of power under control within the “general framework of order” it had established, ensuring control over the world’s energy resources, preventing unacceptable forms of independent nationalism, and “bringing democracy” to the underdeveloped countries of the world and “ensuring global security” (Chomsky, 2004). As a result, the impression was created that the United States and Britain were committed, no matter what, to a lofty moral mission of liberating the Iraqi people and implanting an American-style enlightenment in the Middle East (Harvey, 2003).

The Middle East has hosted various civilizations for centuries and owing both to its geopolitical location and rich energy resources, has been the scene of numerous global and regional power struggles. According to Spykman’s Rimland theory and Mackinder’s Heartland theory, the region has been characterized as a strategic belt (Spykman, 1942). Indeed, factors such as Iraq's status as the most critical country in the region, its rich oil reserves, and its religious and ethnic diversity caused the United States to shape its foreign policy toward the Middle East. Whoever controls the Middle East also controls the global oil tap, and whoever controls the global oil tap may, at least in the near future, also control the global economy. For this reason, one should not think only about Iraq, but should evaluate the geopolitical position and importance of the Middle East as a whole in its relationship with global capitalism (Klare, 2002).

The process that began with the Gulf War in 1991 acquired a different dimension with the 2003 occupation of Iraq. In order to legitimize the occupation process, the United States prepared various discursive infrastructures (Bacevich, 2013). In a speech delivered on March 14, 2002, the American President of the period, George Bush, stated that in economically underdeveloped countries sustainable growth and the reduction of poverty could be possible within the framework of proper national policies; at the same time, he managed the process before world public opinion through a soft transition by producing discourses such as bringing democracy and freedom to the Iraqi people and ensuring global security by eliminating the threat posed by weapons of mass destruction (Bush, 2002). Indeed, in the following period, the failure to find evidence of the existence of weapons of mass destruction and Iraq’s inability to achieve the promised political stability revealed the extent to which these discourses that had prepared the legitimate ground for the occupation were instrumentalized (Chandrasekaran, 2006).

2. Method

This qualitative case study examines the discourses that construct the legitimacy of the 2003 Iraq War from the perspective of critical geopolitics. The case study approach was preferred because it allows a particular phenomenon or event to be examined in a multidimensional way within its own historical and political context. The primary aim of this research is to reveal how Iraq was constructed,

in the political discourses of the United States and the United Kingdom as a threat, a field of intervention, and a space to be reorganized. For this purpose, the study was conducted using thematic discourse analysis, which is well suited to examining the relationship between discourse and spatial representation.

The main materials of the research consist of political speeches, official strategy documents, intelligence assessments, inquiry reports, and visual materials all of which were used in the legitimization of the war from the 2002–2005 period. In this context, institutional documents such as speeches by George W. Bush and Tony Blair, the texts of *The National Security Strategy*, the *National Intelligence Estimate* (NIE), U.S. Senate reports, the *Butler Review*, and the *Chilcot Inquiry* were included in the analysis. Limiting the period of examination to the 2002–2005 interval was preferred to enable joint evaluation the legitimizing discourse established before the war and of the political and discursive disintegration that emerged after the occupation.

Data analysis was carried out using an approach that combined thematic analysis and critical discourse analysis. Thematic analysis is a method that is suitable for identifying recurring patterns of meaning in qualitative data and is flexible and theoretically adaptable (Braun & Clarke, 2008, ss. 77–101). During analysis, the texts were initially coded according to recurring patterns of meaning, and these codes were subsequently grouped into higher-level themes. In the coding process, particular emphasis was placed on the axes of threat discourse, democratic discourse, securitization, scale-shifting, institutional confirmation, visualization, and spatial reorganization. In line with the principle of methodological consistency emphasized by Braun and Clarke in their later work, the coding and interpretation process adhered to the theoretical framework of the research (Braun & Clarke, 2008, p. 85). In the discursive dimension of the analysis, the focus was not only on what the texts said, but also on how they constructed threat, intervention, and space. As emphasized in the literature on critical discourse studies, this approach requires the relationship between text and socio-political context to be evaluated together (Meyer & Wodak, 2009, p. 225). Thus, the study aims not only to explain what political actors said but also to explain how these discourses transformed Iraq into a particular geopolitical object.

The study examines in particular the linguistic and rhetorical strategies employed by political leaders such as President Bush and Tony Blair in their speeches before and during the 2003 Iraq War. In this context, the rhetoric of this war has an original character both in terms of its effects and its discursive productivity. The study's first aim is to reveal both the continuity between these discourses and classical geopolitical formulations, and the effect of this intellectual line on the contemporary political context. The second aim is to critically evaluate these discourses within the framework of critical geopolitics' approach to the construction of space through discourse. In this respect, the study asks to what extent political actors who foregrounded normative values such as democracy, human rights, and equality with powerful rhetoric were able to preserve these values in Iraq, and to what degree they achieved consistency between their discourses and their actions. The research was based on the case study method and informed by discourse analysis, which makes it possible to reveal the reciprocal relationship between discourse and context.

3. Discussion

The findings of this study suggest that the discursive architecture that established the legitimacy of the 2003 Iraq War through military and diplomatic justifications was a structure nourished by classical

geopolitical presuppositions, yet essentially reproducing threat and space in the manner described by critical geopolitics (Dalby, 1990). In the political texts examined, Iraq was represented not merely as a state or a site of crisis, but as a geography of threat in which intervention appeared necessary and even unavoidable (Phillips, 2015).

Bush and Blair's formulations around Weapons of Mass Destruction, terrorism, and democracy presented preventive war as a technical necessity extending beyond the sphere of politics through a rhetoric of urgency that constructed an "imminent and unavoidable danger," an aesthetics of certainty that transformed ambiguous data into "evidence," and a process of technicization that reduced the debate to maps, satellite images, and lists of facilities (Bush, 2002). This tripartite framework reveals, as critical geopolitics suggests, that geography is not a given ground but a construct politically written and drawn; and that "Iraq," within this construct, was represented both as an experimental field and as a node of diffusion (Tuathail, 2000). Thus, the decision for war was not only the result of security concerns, but also of the discursive production of space (Tuathail & Toal, 1996, s. 91).

In this respect, the study supports the approach frequently emphasized in the critical geopolitics literature, namely that foreign policy is constituted not only through material power elements but also through discourses that assign meaning to space (Agnew, 1994). In particular, the convergence of threat, security, and liberation within the same discursive framework emerged as one of the principal linguistic mechanisms reinforcing the legitimacy of the war (BBC News, 2005a).

Another important conclusion of the study is that the relationship between discourse and space is not merely descriptive, but also constitutive. Within this discourse, Iraq was not left as a passive geographical area; rather, it was constructed as a political space to be reorganized, controlled, and transformed (Bush, 2002). This indicates that democratization and security discourses often functioned as two complementary lines of legitimation. In other words, the language used to justify the war did not merely define the threat; it also delineated the moral, political, and spatial boundaries of the intervention (Dodds, 2000). For this reason, the case of the Iraq War offers a powerful example, from the perspective of critical geopolitics, of the capacity of discourse to produce geographical imaginations and to normalize intervention through those imaginations.

In this framework, the discursive patterns that became prominent during the 2003 Iraq War did not disappear entirely in subsequent years; on the contrary, they were reproduced in different security crises with new content. Since 2020, post-pandemic governance debates, the Russia-Ukraine War, the deepening humanitarian crisis in Gaza, and tensions concerning maritime security in the Red Sea have demonstrated that security discourse is no longer confined to military threats alone but has expanded into areas such as health, trade routes, humanitarian access, and regional stability. In the 2024 Washington Summit Declaration, NATO defined Russia's aggression as a direct threat to Euro-Atlantic security and explicitly emphasized the global and interconnected nature of threats (North Atlantic Treaty Organization, 2024). Similarly, the World Health Organization, while declaring that the emergency phase of COVID-19 had ended, drew attention to the lasting effects of the crisis in terms of governance and preparedness (World Health Organization, 2023). Meanwhile, data from the United Nations and the International Maritime Organization show that restrictions on civilian mobility in Gaza and attacks on international maritime shipping in the Red Sea offer contemporary examples of space being redefined through security (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – Occupied Palestinian Territory, 2024). Therefore, although the discursive practices developed during the Iraq War

do not constitute a fixed model that explains today's crises one-to-one, they still provide an important conceptual reference point for understanding the functioning of contemporary security politics.

4. Conclusion

This study has demonstrated that the legitimacy of the 2003 Iraq War was intensively constructed through discursive production, and also encompassed military power, diplomatic initiatives, and intelligence assessments. In the political discourses in the United States and the United Kingdom, Iraq was represented, on the one hand, as a space that posed a threat to global security and, on the other, as a political geography that needed to be reorganized after intervention. Thus, the justification for the war was presented both as the "elimination of an existing danger" and as a necessary step to establish a new regional order.

One of the main findings of the study is a serious erosion over time of discursive foundations, such as weapons of mass destruction and the alleged Al-Qaeda connection. Nevertheless, this erosion did not mean that the language used to legitimize the intervention collapsed entirely. By contrast, normative concepts such as democracy, human rights, liberation, and reconstruction gained prominence in the post-war period to establish a new basis for legitimacy. This shows that security discourse functioned not only through threat, but also through claims of moral superiority and political responsibility (Özev, 2011).

This discursive order produced a sense of inevitability by shifting the scale from the local to the regional and global. Iraq was coded not merely as a "problematic country," but as a network center threatening regional stability and global security; this created a semantic field in which options such as containment, encirclement, or gradual diplomacy could be presented as "insufficient and naive." At the same time, the narrative of democracy elevated intervention into an ethical obligation by drawing moral geographies through themes of "liberation" and "civilizing mission"; yet material spatial outcomes after the war, such as the Green Zone, walls, checkpoints, and fragmented islands of sovereignty, showed that this normative framework was transformed on the ground into security architectures, while structurally weakening democratic institutionalization (Kumar, 2006). The tension in question confirms that discourse does not merely produce legitimacy; it is also a force that reshapes space and institutions. At the institutional level, elements of the chain of confirmation -such as the National Intelligence Estimate, Senate reports, and the Butler and Chilcot inquiries in the United Kingdom- lent weight to the discourse before the war; however, after the occupation, deficiencies in human intelligence, findings that there were "no stockpiles," and flawed visual and analytical narratives exposed the epistemic fragility of that same chain (Bush, 2002). This is consistent with the central thesis of critical geopolitics: geopolitical discourse does not simply describe the world; it constructs the field of decision by determining which actions are thinkable and which are rendered unthinkable (Tuathail, 1999). When, in the Iraq case, the discursive configuration that narrowed the field of decision is read backward in light of the evidence on the ground, the issue no longer appears to be merely a "singular intelligence failure"; rather, it reveals the systematic effect of a political logic that constructs threat and space through discourse.

These findings also confirm the methodological choice of the study. Thematic discourse analysis made it possible to capture the patterns between leadership discourses, institutional documents, and visual/cartographic practices; in particular, it systematically showed how the triad of urgency-certainty-technicization intensified in the pre-war phase, how political inevitability was produced through scale

shifting, and how in the post-war phase the “emergence of silences” and “retrospective distance” generated an erosion of legitimacy (Braun & Clarke, 2008, p. 82). In this respect, the method provided analytical depth revealing not only the content level of the discourse, but also its temporal and spatial organization. On the normative and institutional plane, the results yield two strong propositions. First, in high-risk security dossiers, a “discursive impact assessment” prior to decision-making (uncertainty reporting, scale-shifting controls, and transparency of maps and visual data) should be an integral part of democratic decision-making. Second, unless automatic review and policy-correction mechanisms triggered by post-war counter-findings are institutionalized, the material costs of discursive error return in the form of fragilities in state-building and regional insecurity. The Iraq experience has shown that “correct policy” depends not only on correct data, but also on the correct discursive architecture; otherwise, policy may lock politics under the guise of technical necessity (Braun & Clarke, 2020, p. 328-352).

Joseph Nye’s emphasis on soft power and credibility complements this framework. In the U.S. case, although Senate and independent inquiries, the investigative capacity of the media, and academic scrutiny led in the short term to an erosion of legitimacy, the ability to criticize oneself and correct mistakes becomes, to the extent that it is institutionalized, a fundamental basis for reputational repair and soft power in the medium and long term (Nye, 2004). Yet this effect gains reality only when it is supported not merely by symbolic “confessions,” but by the open reporting of uncertainties, data/visual transparency, and policy revision. The lesson of Iraq confirms the value of a strategy of “criticizing oneself before others do”: criticism is not a weakness that undermines foreign policy, but a capacity that strengthens legitimacy and the sustainability of strategic rationality. Ultimately, the Iraq case shows that the legitimacy of contemporary war rests not only on force and interest, but also on the configuration of language, images, and space; and that this configuration, even when supported by institutional confirmation, is still tested against reality. For this reason, the responsibility of decision-makers is not only to gather “correct information,” but also to establish the correct discursive architecture (Acharya & Katsumata, 2011, p. 125). Otherwise, discourse reproduces space; this reproduction generates long-term fragilities rather than the intended security and democracy. The most fundamental lesson to be drawn from Iraq is that where discourse is not subject to scrutiny, policy itself becomes uncontrollable; it is inevitably trapped in a crisis of legitimacy.

In conclusion, the case of the Iraq War clearly confirms one of the central arguments of critical geopolitics: political actors do not merely make political decisions; they also reconstruct through discourse the geography in which those decisions will be implemented. For this reason, war should be evaluated not merely as a military intervention carried out against a particular regime or security risk, but as a geopolitical construction in which the meaning and function of space are redefined.

1. Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte son on yılda küresel siyaset kökten bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. ABD'nin bu süreçte ön plana çıkması uluslararası ilişkileri kritik bir boyuta taşımıştır. Soğuk Savaş öncesindeki çift kutuplu küresel güç yapısı, yerini tek kutuplu bir güç mücadelesine dönüştürmüştür (Huntington, 1999). Küresel yönetimin temel misyonları Soğuk Savaş sonrası dönemin başlarından beri varlığını sürdürmektedir. Nitekim bu dönemde ABD'nin dış politika söylemleri, kendi oluşturduğu “genel düzen çerçevesi” içinde diğer küresel güç merkezlerini kontrol altında tutmak, dünyanın enerji kaynaklarının kontrolünü sağlamak; kabul edilemez bağımsız milliyetçilik biçimlerini engellemek; ve dünyanın geri kalmış ülkelerine “demokrasi götürme” ve “küresel güvenliği sağlama” gibi askeri ve ekonomik güç stratejilerinin yanı sıra ideolojik argümanlarla da desteklenmiştir (Chomsky, 2004). Neticede ABD'nin ve İngiltere'nin Irak halkını ne olursa olsun özgürleştirmek ve Orta Doğu'ya Amerikan tarzı bir aydınlanma yerleştirmek gibi yüksek sesli bir ahlâki misyona bağlı oldukları izlenimi yaratılmıştır (Harvey, 2003).

Ortadoğu bölgesi yüzyıllardır çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış; gerek jeopolitik konumu gerekse zengin enerji kaynaklarının varlığı ile pek çok küresel ve bölgesel güç mücadelelerine sahne olmuştur. Bölge, Spykman'ın Kenar Kuşak teorisi ile Mackinder'in Kara Hâkimiyet teorilerine göre, stratejik bir kuşak olarak nitelendirilmiştir (Spykman, 1942). Nitekim Irak'ın da bölgenin en kritik ülkesi olması, zengin petrol rezervlerine sahip olması, çeşitli dini ve etnik unsurları barındırması gibi sâikler, ABD'nin dış politikasını Ortadoğu'ya doğru şekillendirmesine neden olmuştur. Zira Ortadoğu'yu kim kontrol ederse küresel petrol musluğunu da o kontrol eder ve küresel petrol musluğunu kim kontrol ederse küresel ekonomiyi de en azından yakın gelecekte kontrol edebilir. Bu nedenle sadece Irak'ı düşünmemeli, Ortadoğu'nun küresel kapitalizmle ilişkisinde jeopolitik durumunu ve önemini bir bütün olarak değerlendirmelidir (Klare, 2002).

1991 yılında Körfez Savaşı ile başlayan süreç, 2003 Irak işgali ile farklı bir boyut kazanmıştır. ABD işgal sürecine meşruiyet kazandırmak için çeşitli söylemsel alt yapılar hazırlamıştır (Bacevich, 2013). Dönemin ABD Başkanı George Bush, 14 Mart 2002'de yaptığı bir konuşmada, ekonomik olarak kırılgan ülkelerde sürdürülebilir büyümenin ve yoksulluğun azaltılmasının ancak doğru ulusal politikalarla mümkün olabileceğini savunmuştur. Bunun yanında, Irak halkına demokrasi ve özgürlük götürme iddiasını öne çıkarmış; kitle imha silahlarının yarattığı tehdidi ortadan kaldırarak küresel güvenliği koruma söylemini dolaşıma sokmuştur. Bu söylemler, sürecin dünya kamuoyu nezdinde daha kabul edilebilir bir zeminde ilerletilmesine hizmet etmiştir (The National Security Strategy, 2002). Nitekim takip eden süreçte, kitle imha silahlarının varlığına dair delillerin bulunmaması ve Irak'ın vaad edildiği gibi siyasi istikrara kavuşmaması, işgalin meşru zeminini hazırlayan bu söylemlerin ne ölçüde araçsallaştırıldığını ortaya koymuştur (Chandrasekaran, 2006).

2. Literatür Taraması

Eleştirel jeopolitik ve eleştirel coğrafya yazınına göre uluslararası siyaset, maddi güç dengelerinden ibaret değildir; mekânın ve tehdidin nasıl kurgulanıp anlatıldığı da bu siyasetin kuruluşunda belirleyici bir rol oynar. Bu yaklaşım, geleneksel jeopolitiğin determinist “coğrafya = kader” önermesini sorgulayarak, devlet söylemlerinin haritalar, metaforlar, kategoriler ve görseller aracılığıyla siyasal gerçeklik ürettiğini gösterir (Agnew & Ó Tuathail, 1992, s. 190). John Agnew'nün “territorial trap” kavramsallaştırması, egemenliğin homojen ve sabit bir ulusal toprak üzerinde işlediği

varsayımının modern uluslararası ilişkiler düşüncesinde nasıl doğallaştırıldığını ve bunun politika seçeneklerini nasıl daralttığını anlatır (Agnew, 1994). Derek Gregory, “kolonyal şimdiki zaman” tezinde Afganistan, Filistin ve Irak örnekleri üzerinden, güvenlik ve özgürleştirme söylemlerinin ahlâki coğrafyalar kurarak “iyi/medenî” ile “tehlikeli/geride” ayrımlarını yeniden ürettiğini vurgular (Gregory, 2004). Bu çizgi, Simon Dalby ve Klaus Dodds’un çalışmalarıyla “popüler jeopolitik” alanına genişler; medya, sinema ve görsel kültürün tehdit ve güvenlik algılarının duygusal mimarisini şekillendirdiği gösterilir (Dalby, 2002; Dodds, 2007). Jason Dittmer’in popüler kültür analizleri ile Merje Kuus’un uzmanlık ve politika metinleri üzerine çalışmaları, think-tank raporları, strateji belgeleri ve uzman dilinin jeopolitik bilgi rejimlerini nasıl ürettiğine ışık tutar (Bos & Dittmer, 2019, s. 75; Kuus, 2008).

Söylem çözümlemesi metodolojik açıdan bu literatürün omurgasını oluşturur. Norman Fairclough’un eleştirel söylem analizi (CDA) yaklaşımı ve Ruth Wodak’ın söylem-tarihsel yöntemi, siyasal metinlerde gücün dilde nasıl kurulduğunu gösteren analitik araçlar sunar (Fairclough, 2009; Meyer & Wodak, 2009, s. 122). Çalışmamızda kullandığımız tematik söylem analizi, Virginia Braun ve Victoria Clarke’ın önerdiği biçimiyle, tekrarlayan anlam örüntülerini (temaları) sistematik olarak tanımlamayı ve bu temaları bağlamsal verilerle ilişkilendirmeyi mümkün kılar (Braun & Clarke, 2008). Bu yöntem, eleştirel jeopolitik kuramın varsayımlarını “dilsel belirteçler, görsel/haritacılık pratikleri ve kurumsal teyit mekanizmaları” üzerinden operasyonelleştirerek sınılamaya elverişlidir.

Irak Savaşı bağlamında söylemin “güvenikleştirme” (securitization) mantığıyla ilerlediği hususu, Kopenhag Okulu literatürüyle yakından ilişkilidir. Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde, bir meselenin olağan siyaset alanından “varoluşsal tehdit” alanına taşınmasının, olağanüstü önlemleri meşrulaştırdığını savunur (Buzan vd., 1998, s. 52-55). Irak’a ilişkin Kitle İmha Silahları (KİS) ve El Kaide bağlantısı söylemleri, aciliyet ve kesinlik diliyle -örn. yakın tehdit, kesin kanıt- ve görselleştirme teknikleriyle -uydu görüntüleri, hedef tesis listeleri, yayılım okları- bu güvenikleştirme eşiğini aşmıştır. Burada önleyici (preventive) savaş ile ön alıcı (preemptive) savaş ayrımının altını çizmek önemlidir: Charles Levy ve ilgili uluslararası ilişkiler literatürü, tehdidin yakın ve kaçınılmaz olmasına dayanan ön alıcı vuruş ile olasılık ve trend yorumlarına dayanan önleyici savaş arasındaki farkın, hem hukuki hem normatif düzeyde kritik olduğunu belirtir (Levy, 2008). Irak örneğinde, önleyici savaşın söylemsel altyapısı, aciliyet ve kesinlik estetiği üzerinden kurumsal teyit mekanizmalarıyla (NIE, komite brifingleri, müttefik beyanları) pekiştirilmiştir.

Bu noktada görsel rejim ve haritacılık literatürü önemli bir tamamlayıcı alan açar. J. B. Harley’nin harita eleştirileri ve John Pickles ile Denis Wood’un “cartographic persuasion” tartışmaları, haritaların tarafsız araçlar değil, belirli iktidar ilişkilerinin estetik taşıyıcıları olduğunu ortaya koyar (Harley, 2011; Krygier & Wood, 2009, s. 340-344; Pickles, 2012). Irak vakasında Powell’ın 5 Şubat 2003 tarihli BM sunumu, “mobil biyolojik laboratuvar” ve “uranyum sarı pastası” gibi görsel/semiyotik unsurlarla kanıtın estetizasyonunun tipik örneklerinden biri olarak anılır. Stephen Graham’ın “askerî kentleşme” tartışmaları ve Eyal Weizman’ın “işgal mimarisi” çalışması, işgal sonrası dönemde “Yeşil Bölge”, kontrol noktaları, duvarlar ve parçalı egemenlik adacıkları gibi maddî mekânsal çıktıları kavramsallaştırır; bu çıktılar, savaş öncesi demokratikleşme söyleminin pratikte nasıl güvenlik mimarilerine dönüştüğünü ve demokratik kurumsallaşmayı nasıl zayıflattığını gösterir (Graham, 2011; Weizman, 2007).

Irak’a ilişkin birincil ve resmî incelemeler, söylem-kanıt ilişkisindeki kırılma noktaları geriye dönük olarak açığa çıkarmıştır. ABD Senatosu İstihbarat Seçme Komitesi’nin ön-savaş istihbarat

değerlendirmeleri raporu, özellikle insan istihbaratı ve analitik yürütümdeki sistemik sorunları işaret ederken; RAND çalışmaları Ulusal İstihbarat Tahmini (NIE) süreçlerindeki yanlılıkları tartışmıştır (Gompert vd., 2012, s. 322; Roberts & Rockefeller IV, 2004). İngiltere’de Butler Review ve daha sonra Chilcot Soruşturması, hükümetin karar süreçlerinde istihbaratın siyasetleştirilmesi, belirsizliklerin yeterince raporlanmaması ve alternatif seçeneklerin (denetim, çevreleme) sistematik biçimde marjinalleştirilmesi gibi konularda kapsamlı bulgular sunmuştur (Butler, 2004; Report of the Iraq Inquiry, 2016). Irak Araştırma Grubu’nun (ISG/Duelfer) “stok bulunamadı” sonucu, savaş öncesi kurulan kesinlik estetiğini geriye dönük olarak zayıflatmış; bu da eleştirel jeopolitiğin “söylemin yalnızca tasvir etmediği, aynı zamanda eylem alanını kurduğu” teziyle uyumludur.

Demokratikleşme söylemi ve “özgürleştirme” argümanı, uluslararası ilişkiler literatüründe demokratik barış kuramı ve Koruma Sorumluluğu (R2P) tartışmalarıyla bir arada düşünülmelidir. Demokratik barış hipotezi, demokrasilerin birbirleriyle savaşa ihtimalinin düşük olduğunu iddia ederken (Russett, 1995), bu varsayımın rejim değişimi üzerinden dışarıya doğru genişletilmesi normatif ve pratik açıdan tartışmalıdır. R2P doktrini insani krizlerde müdahale normunu güçlendirse de kanıt standardı, orantılılık ve sonraki devlet-inşa kapasitesi gibi kriterler başarısız uygulama risklerine işaret eder (Bellamy, 2009). Irak örneğinde, Toby Dodge, Adeed Dawisha, Larry Diamond ve Fanar Haddad gibi yazarlar, işgal sonrası süreçte sekteryenlaşma, devlet kapasitesinin zayıflığı ve güvenlik-siyaset geriliminin demokratikleşmeyi nasıl kısır döngüye soktuğunu ayrıntılarıyla inceler (Dawisha, 2009; Diamond, 2005; Dodge, 2012; Haddad, 2011).

Son olarak, Joseph Nye’nin yumuşak güç ve inanılabilirlik (credibility) tartışması, bu literatürün normatif-kurumsal boyutunu tamamlar. Nye’ye göre bir devletin çekiciliği, sadece benimsediği değerlerden değil, kendi hatalarıyla yüzleşebilme ve onları giderebilme yeteneğinden de kaynaklanır. (Nye, 2004). ABD’de Senato soruşturmaları –Chilcot gibi- bağımsız incelemeler ve eleştirel medya, kısa vadede meşruiyet kaybını derinleştirmiştir. Ancak orta ve uzun vadede, öz eleştirinin kurumsal düzeyde işletilmesi, hem itibarın yeniden inşasında hem de yumuşak gücün güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu perspektif, eleştirel jeopolitiğin teşhis ettiği söylem-eylem ayrışmasının kendi içinde onarılabilir olduğunu; ancak bunun şeffaflık, belirsizlik raporlaması ve söylem-denetim mekanizmalarıyla desteklenmediği takdirde simgesel kalacağını hatırlatır.

3. Yöntem

Bu çalışma, 2003 Irak Savaşı’nın meşruiyetini kuran söylemleri eleştirel jeopolitik perspektiften inceleyen nitel bir vaka çalışmasıdır. Örnek olay yaklaşımı, belirli bir olgu ya da olayın kendi tarihsel ve siyasal bağlamı içerisinde çok boyutlu biçimde incelenmesine imkân tanıdığı için tercih edilmiştir. Araştırmanın temel amacı, ABD ve Birleşik Krallık siyasi söylemlerinde Irak’ın nasıl bir tehdit, müdahale alanı ve yeniden düzenlenecek mekân olarak kurgulandığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, söylem ile mekânsal temsil arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye elverişli olan tematik söylem analizi yöntemiyle yürütülmüştür.

Araştırmanın temel malzemesini 2002-2005 dönemine ait siyasal konuşmalar, resmî strateji belgeleri, istihbarat değerlendirmeleri, soruşturma raporları ve savaşın meşrulaştırılmasında kullanılan görsel materyaller oluşturmaktadır. Bu kapsamda George W. Bush ve Tony Blair’in konuşmaları, The National Security Strategy metinleri, National Intelligence Estimate (NIE), ABD Senatosu raporları, Butler Review ve Chilcot Inquiry gibi kurumsal belgeler incelemeye dâhil edilmiştir.

İnceleme döneminin 2002-2005 aralığıyla sınırlandırılması, savaş öncesinde kurulan meşrulaştırıcı söylem ile işgal sonrasında ortaya çıkan siyasi ve söylemsel çözülmeyi birlikte değerlendirebilmek açısından tercih edilmiştir.

Çalışmada veri çözümlemesi, tematik analiz ile eleştirel söylem çözümlemesini birlikte dikkate alan bir yaklaşımla yürütülmüştür. Tematik analiz, nitel veride tekrar eden anlam örüntülerini belirlemeye elverişli, esnek ve kuramsal olarak uyarlanabilir bir yöntemdir (Braun & Clarke, 2008, ss. 77-101).

Analiz sürecinde metinler önce tekrar eden anlam örüntülerine göre kodlanmış, ardından bu kodlar daha üst düzey temalar altında bir araya getirilmiştir. Kodlama sürecinde özellikle tehdit söylemi, demokrasi söylemi, güvenikleştirme, ölçek kaydırma, kurumsal teyit, görselleştirme ve mekânsal yeniden düzenleme eksenleri esas alınmıştır. Braun ve Clarke'ın daha sonraki çalışmalarında vurguladığı yöntemsel tutarlılık ilkesi doğrultusunda, kodlama ile yorumlama süreci araştırmanın kuramsal çerçevesiyle uyumlu biçimde yürütülmüştür (Braun & Clarke, 2008, s. 85). Analizin söylemsel boyutunda ise metinlerin yalnızca ne söylediği değil, tehdidi, müdahaleyi ve mekânı nasıl kurduğu üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşım, eleştirel söylem çalışmaları literatüründe vurgulandığı üzere, metin ile toplumsal-siyasal bağlam arasındaki ilişkinin birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Meyer & Wodak, 2009, s. 225). Böylece çalışma, siyasal aktörlerin sadece ne söylediğini değil, bu söylemlerin Irak'ı nasıl belirli bir jeopolitik nesneye dönüştürdüğünü de açıklamayı hedeflemektedir.

Çalışma, özellikle Başkan Bush ve Tony Blair gibi siyasi liderlerin 2003 Irak Savaşı öncesinde ve savaş sırasında yaptıkları konuşmalarda başvurdukları dilsel ve retorik stratejileri incelemektedir. Bu bağlamda, söz konusu savaşın retoriğinin hem etkileri hem de söylemsel üretkenliği açısından özgün bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Çalışmanın ilk hedefi, söz konusu söylemlerin klasik jeopolitik formülasyonlarla olan sürekliliğini ve bu düşünsel hattın güncel siyasal bağlamdaki etkisini görünür kılmaktır. İkinci hedef ise bu söylemleri, eleştirel jeopolitiğin mekânın söylem yoluyla inşasına ilişkin yaklaşımı çerçevesinde eleştirel biçimde değerlendirmektir. Bu doğrultuda, demokrasi, insan hakları ve eşitlik gibi normatif değerleri güçlü bir retorikle öne süren siyasal aktörlerin, Irak örneğinde bu değerleri hangi ölçüde koruyabildikleri ve söylemleri ile eylemleri arasındaki uyumun ne düzeyde gerçekleştiği sorgulanacaktır. Araştırma, örnek olay incelemesi yöntemi üzerine kurulmuş; söylem ile bağlam arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya koymayı mümkün kılan söylem analizi yöntemi esas alınarak şekillendirilmiştir.

4. Teorik Çerçeve: Klasik Jeopolitik ve Söylem

Jeopolitik; 19.yüzyılın sonlarında, devletlerin dış politika anlayışlarını mekânın stratejik özellikleri üzerinden açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Kavram ilk defa Alman teorisyen Rudolf Kjellen tarafından “devletin coğrafi mekânla ilişkisi” bağlamında kullanılmıştır (Kjellén & Langfeldt, 1917, s. 70). Terim aynı zamanda uzun zamandır dünya siyasetinin temelini oluşturan coğrafi temsillerin, söylemlerin ve uygulamaların incelenmesini ifade etmek için kullanılmaktadır (Cohen, 2015). Tartışmalı bir kavram olan, eleştirel “critical” ve “classical” jeopolitik olmak üzere iki farklı versiyonu vardır. Eleştirel jeopolitik, coğrafi mekânın siyasal aktörler tarafından daha geniş bir güç toplama, yönetme ve büyütme projesinin bir parçası olarak nasıl temsil edildiğini ve anlamlandırıldığını incelemektedir (Gray & Sloan, 2014, ss. 48-66). Diğer yandan klasik jeopolitik coğrafi mekânı tüm siyaset için varoluşsal bir ön koşul olarak ele alır. Bu nedenle tüm siyasi analiz ve

politika formülasyonları için bir başlangıç noktası olarak hizmet etmelidir (Bassin, 2004). Klasik jeopolitik 20. yüzyılın başlarında ise Halford Mackinder, Alfred Thayer Mahan ve Nicholas Spykman gibi teorisyenlerin fikirleri ile olgunlaşmış, uluslararası ilişkilerde coğrafya-mekân-güç arasındaki ilişkiyi merkeze alan bir düşünce biçimi haline gelmiştir (Agnew, 2003).

Söylemler konuşmacının bilgi nesnesiyle, söylemin dışsal “öteki”siyle ilişkisini yaratır ve sonra da belirler. Bu süreç, söz konusu ilişkinin diğer biçimlerini gayrimeşru hâle getirmektedir. Bu nedenle söylemler, dünyadaki belirli siyasi düzenlemeleri meşrulaştırmak için harekete geçirilebilen ve kullanılabilen siyasi kaynaklardır. Belirli söylemsel pratikler, kökenleri mutlaka açık olmasa da, tekil disiplinlerin ötesine geçebilir ve çok sayıda bağlam işleyebilir (Dalby, 1990). Klasik jeopolitik ile söylem arasında doğrudan bir ilişki oluşmuştur. Nitekim jeopolitik, devlet yönetimi, entelektüellerin uluslararası politikayı “mekansallaştırdığı” ve onu belirli türdeki yerler, insanlar ve dramlarla karakterize edilen bir dünya olarak temsil ettiği söylemsel bir pratik olarak tanımlanır (Agnew & Ó Tuathail, 1992, s. 190-204). Klasik jeopolitik anlayışta güç ve söylem birbiriyle doğru orantılıdır. Söylemi meşru bir hale getirmenin yolu onu sürekli tekrarlamaktır. Ancak burada asıl önemli olan nokta, söz konusu ifadenin hangi söylemsel düzlemde inşa edildiğidir (Özev, 2011).

Buraya kadar yürütülen tartışma, söylemin bir ifade biçiminin ötesinde, uluslararası siyasette mekânı, tehdidi ve müdahaleyi anlamlandıran kurucu bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, 2003 Irak işgaline ilişkin söylemlerin de klasik jeopolitiğin ürettiği stratejik tahayyüllerden, tehdit kurgularından ve müdahale mantığından bağımsız olmadığı açıktır. Nitekim Irak’ın belirli bir coğrafi-siyasal mekân olarak temsil edilmesi, bu mekâna atfedilen risk ve düzensizlik unsurlarının öne çıkarılması ve buna bağlı olarak askerî müdahalenin meşrulaştırılması, klasik jeopolitik aklın izlerini taşımaktadır. Bu nedenle, bir sonraki başlıkta klasik jeopolitik yaklaşımlar ele alınacak ve 2003 Irak işgali bu teorik zemin üzerinden değerlendirilecektir.

5. Klasik Jeopolitik Yaklaşımlar ve 2003 Irak İşgalinin Klasik Jeopolitik Okuması

5.1. Friedrich Ratzel

Organik devlet teorisi, devleti bir organizma ile ilişkilendirir. Bu teori, kıtacı bir bakış açısına sahiptir ve büyük ölçüde Sosyal Darwinizm’den etkilenir. Friedrich Ratzel, 1897 tarihli *Politische Geographie* adlı eserinde biyolojik metaforlar kullanarak devleti bir organizma olarak tanımlar. Ratzel’e göre uluslararası siyaset, devletin çevresel koşullarına uyum sağlamak zorunda olduğu sürekli bir hayatta kalma mücadelesi niteliği taşır. Ona göre devlet ya büyür ya da ölür. Devletler güçlerini ve uyum kapasitelerini *raumdan*, daha açık bir ifadeyle *lebensraumdan*, yani geniş coğrafi yaşam alanından alır (Parker, 1998). Bununla birlikte Ratzel, devletin gelişimini evrimsel bir süreç, siyasi coğrafyayı ise doğa bilimlerinin bir parçası olarak görse de biyolojiyi yalnızca bir benzetme olarak kullanmaya özen gösterir. İsveçli ve Alman düşüncesinden etkilenen Rudolf Kjellén ise bu noktada Ratzel kadar temkinli davranmaz. Kjellén, devleti esasen yaşayan bir organizma olarak görür ve temel jeopolitik çalışmasında da bu yaklaşımı açık biçimde ortaya koyar (Kjellén, 1916).

Jeopolitik terimini, devletin beş organından biri olarak kabul edilen fiziksel yapıyı ifade etmek amacıyla kullanır. Her iki teorisyen de devlet adamlığına belirli ölçüde alan açsa da, esasen determinist bir yaklaşım sergiler.

5.2. Halford Mackinder

Jeopolitik alanındaki en önemli isimlerin Alman olduğu doğru olsa da, alanın entelektüel ve bilimsel tarihi ve pratiği açısından, jeopolitiği ayrı bir alan olarak kuran kişi aslında bir İngiliz olan Sir Halford Mackinder'dir. (Mackinder, 1904) Mackinder, Alman jeopolitik ekolünde alanın entelektüel ve bilimsel tarihi ve pratiği açısından, jeopolitiği ayrı bir alan olarak kurmuştur. Modern jeopolitik tahayyül ve görselleştirmeyi kurmuş, hem zaman hem de mekan açısından bir bütün olarak Dünya imgesi yaratmış, tarih ve coğrafya arasında bir korelasyon aramış ve dünya siyasetinin coğrafi özünü savunmuştur (Dodds, 2019).

Kara Hâkimiyet Teorisi, tarihi kara ve deniz güçleri arasındaki sürekli mücadele üzerinden açıklar. Mackinder, dünyayı tek bir büyük jeostratejik mücadele sahası olarak tanımlar ve küresel ölçekte kritik konumların kontrol altına alınmasının dünya üstünlüğünü beraberinde getireceğini ileri sürer. Bu nedenle dünya haritasını çeşitli bölgelere ayırır ve coğrafya ile tarih arasında ilişki kurarak “doğal güç merkezlerini” tespit etmeye çalışır. Nitekim ona göre, “Doğu Avrupa’yı yöneten Kalpgâh’a hükmeder; Kalpgâh’a hükmeden Dünya Adası’na hükmeder; Dünya Adası’na hükmeden ise dünyaya hükmeder” (Mackinder, 1904).

5.3. Alfred Thayer Mahan

Amerikan jeopolitik ekolünün önde gelen temsilcilerinden Mahan, Deniz Hâkimiyet Teorisi’nde küresel güç olmanın temel şartının deniz yolları üzerinde denetim kurmak olduğunu savunur. Bu çerçevede, güçlü bir donanma ile ticaret yollarının kontrolü sağlanmaksızın küresel hâkimiyetin mümkün olmayacağını ileri sürer. Bunun yanı sıra Mahan, deniz gücünü ulusal kudretin başlıca araçlarından biri olarak ele alır ve bu gücün oluşumuna etki eden unsurları ayrıntılı biçimde analiz eder. Bu yaklaşım, ister ticari ister askerî nitelikte olsun, deniz gücünün oluşumunda ülkenin coğrafi konumu, kıyı ve limanlarının elverişliliği, nüfusun niteliği ve ekonomik uğraşları, farklı bölgelerde askerî limanlara sahip olması ve koloni varlığı gibi unsurların belirleyici olduğunu vurgular. Söz konusu unsurlar, deniz gücünün temel ön koşulları olarak değerlendirilir. Mahan, deniz gücüyle ilgili ana temalarını 1890’da yayımladığı “Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkileri” isimli eserinde işlemiştir (Manship, 1964).

Kısaca Mahan’ın doktrini özünde şunları ifade ediyordu: Birincisi; Amerika Birleşik Devletleri bir dünya gücü olmalıdır. İkincisi; Dünya gücü statüsü için denizlerin kontrolü gereklidir. Üçüncüsü; bu kontrolü sürdürmenin yolu güçlü bir donanmadır. Burada Mahan’ın genel konseptinin hayati bir parçası olan deniz gücünün deniz dışı unsurlarını dışlamamanın gerekliliği vurgulanmıştır (Owens, 1999). Dolayısıyla ABD’nin 20. yüzyılda dünya gücü haline gelmesinde Mahan’ın teorisi doğrudan etkili olmuştur.

5.4. Nicholas Spykman

Amerikan jeopolitik ekolünün önemli temsilcilerinden Spykman, Rimland Teorisi ile ön plana çıkar. Kenar Kuşak Teorisi olarak da adlandırılan bu yaklaşım, Avrasya’nın kıyı kuşaklarının stratejik önemine dikkat çeker. Spykman, küresel güç mücadelesinde belirleyici olanın merkez bölge değil, bu çevresel alanlar üzerindeki hâkimiyet olduğunu savunur. Nitekim teori, Soğuk Savaş döneminde ABD dış politikasını önemli ölçüde etkiler (Gerace, 1991). Kenar Kuşak; Batı Avrupa, Ortadoğu, Güney Asya ve Doğu Asya’yı içine alır. Spykman, söz konusu bölgelerin Avrasya’nın denetlenmesi ve küresel güç ilişkilerinin şekillendirilmesi bakımından yaşamsal önemde olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşım, ABD’nin

çevreleme stratejilerini ve ittifak siyasetini de biçimlendirir. Ayrıca Spykman'ın perspektifi, deniz gücünün önemini ve ABD'nin kıyı bölgelerinde güçlü bir varlık sürdürme zorunluluğunu vurgular (Holmila, 2020).

Kenar Kuşak Teorisi, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Sovyet etkisini sınırlamaya ve kilit kenar kuşak bölgelerindeki çıkarlarını güvence altına almaya çalışması nedeniyle ABD dış politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca ABD'nin NATO politikaları da büyük ölçüde bu yaklaşım üzerine inşa edilmiştir (Gray, 2015).

Bu teorilerin bulunduğu ortak payda, coğrafi mekânın kontrolünün küresel güç mücadelesinde belirleyici bir faktör olduğu fikridir. Klasik jeopolitik, böylece devletlerin dış politikalarını sadece diplomatik veya ideolojik açıdan değil, aynı zamanda mekânsal stratejiler bağlamında da okumayı mümkün kılmıştır.

Buraya kadar ele alınan klasik jeopolitik yaklaşımlar, coğrafi mekânın denetimini uluslararası güç mücadelesinin temel unsurlarından biri olarak konumlandırmaktadır. Ancak 2003 Irak müdahalesi örneğinde görüldüğü üzere, bu mekânsal-stratejik tahayyüller yalnızca güvenlik ve güç diliyle değil, demokrasi gibi normatif kavramlar üzerinden de yeniden üretilmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Dolayısıyla bir sonraki aşamada, demokrasi söyleminin klasik jeopolitik teorilerle nasıl eklemlendiği ve bu söylemin müdahale siyasetindeki işlevi incelenecektir.

6. Demokrasi Söyleminin Klasik Jeopolitik Teorilerle İlişkisi

2003 müdahalesinin iki temel meşruiyet zemininden biri olan “demokrasi götürme” iddiası, yüzeyde normatif bir amaç gibi görünse de, mekânın jeopolitik olarak yeniden üretimi ve anlamlandırılması açısından işlevselleşir. Bu noktada “otoriter” bir alanın “demokratikleştirilmesi” gerçekte ittifak networklarının yeniden örülmesi, rejim mimarisinin tekrar tasarımı ve güç projeksiyonu için elverişli bir güvenlik-jeoekonomi habitatının inşası anlamına gelir (Gregory, 2004). Bu Spykman'ın Rimland mantığıyla uyumludur. Avrasya'nın kıyı kuşağında “uyumlu” rejimler zinciri kurmak, kara derinliğinin denize çıkışını ve tersine deniz gücünün iç kısımlara nüfuzunu düzenler (Spykman, 1942). Dolayısıyla Irak'taki “demokratikleşme” iddiası, bu bakımdan kenar kuşakta bir istikrar/uyum halkası inşa ederek, hem Körfez enerji hatlarını hem de Doğu Akdeniz-Levant eksenini ABD lehine standardize etme teşebbüsüdür.

Mackinder açısından düşünüldüğünde, Irak doğrudan “Heartland” değildir; fakat Heartland'a erişim koridorlarının ve çevre kuşağın kilit eklemlerinden biridir. Doğu Avrupa-Kafkasya-İran-Mezopotamya-Levant çizgisinde kara ve deniz eksenlerinin kavşağı, kara gücünün deniz gücüyle kesiştiği eşik mekânlar üretir. Demokrasi söylemi, bu eşik mekânları meşru müdahale alanları olarak kodlayıp, normatif bir çerçeve üzerinden jeopolitik düzenlemeyi rasyonalize eder (Agnew & Ó Tuathail, 1992, ss. 195-200). Böylece “demokrasi söylemi-neo-kolonyal pratik” bağı, tam da burada görünür olur. Demokrasi, normatif bir siper gibi çalışırken, arka planda rejim, hukuk, pazar ve güvenlik kurumsallığının yeniden tasarımı yoluyla mekânın jeopolitik-iktisadi standardizasyonu hedeflenir. Bu tespit çalışmanın temel problematiğiyle de uyumludur.

7. Güvenlik Söyleminin Jeopolitik Karşılığı: Deniz ve Kara Hâkimiyeti Stratejileri

İşgal için kullanılan ikinci meşruiyet zemini olan güvenlik söylemi, -özellikle Saddam'ın elinde bulundurduğu iddia edilen Kitle İmha Silahları ve terörle bağlantı iddiaları- mekânı “tehdit üreten

coğrafya” şeklinde yeniden kodladı (Buzan vd., 1998). Böylece Irak, “tehlikenin kaynağı” şeklinde tasvir edilerek müdahale zorunlu/kaçınılmaz kılındı. Klasik jeopolitik yaklaşımda bu söylem, Mahanî bir şema ile Mackinder-Spykman çizgisini aynı anda çalıştırır. Buna göre; Mahanî hat, Körfez deniz yollarının, lojistik üslerin ve kritik boğazların denetimi; deniz gücünün istikrar sağlama bahanesiyle kalıcı projeksiyonunu oluşturur (Manship, 1964). Mackinder-Spykman hattı; Kara derinliği- kıyı kuşağı eklemelerinde ileri konuşlanma, sınır ötesi erişim-kısıtlama (A2/AD'nin tersine, erişimi güvenceleyen) düzenekler ve çevreleme mantığı ile işlerlik kazanır (Spykman, 1942).

Bu ikili kombinasyonda güvenlik söylemi, sivil-askeri altyapıların (hava üsleri, limanlar, ikmal hatları) ve hukuki çerçevelerin (koalisyon anlaşmaları, yeniden yapılanma düzenlemeleri) kurulmasını meşrulaştırır. Nitekim 2003 öncesi Kitle İmha Silahları ve terör temalarıyla inşa edilen korku dili, işgalin ardından kanıtların zayıflığıyla çözüldüğünde dahi mekânsal yeniden yerleşimin çoktan gerçekleşmiş olduğu görülür.

8. Neo-Kolonyalizm ve Mekânın Yeniden Düzenlenmesi

Neo-kolonyal yeniden düzenleme, savaşın hemen sonrasında hükümet etme teknolojileri ve piyasa-kurum mimarisi üzerinden işler. Buna göre geçici yönetim, de-Baaslaştırma, güvenlik aygıtının yeniden inşası, özelleştirme ve sözleşme ekonomisi, enerji sektörünün regülasyonu, idari-federal düzen tartışmaları tümü mekânı tekrar dizayn eder (Harvey, 2003). Bu süreç, sadece egemenlik devrini değil, günlük hayatın coğrafyasını “Yeşil Bölge” ile çevre mahallelerin keskin ayrışması, istisna mekânları ve gözetim altyapıları yeniden kurar. Bu yeniden düzenleme, jeopolitik amaçların içsel rasyonalitesine sahiptir. Bu da üç döngü ile açıklanabilir. Birincisi; enerji zincirinin (çıkarma-iletim-ihracat) kesintisizliği, ikincisi; askeri erişimin (hava/deniz/kara) kurumsallaşması, üçüncü olarak da dost rejim-piyasa-hukuk üçgeninde uyumlulaştırılmasıdır. Çalışmada Irak örneği “demokrasi” söylemi eşliğinde yürütülen bir neo-kolonyal tertip olarak okunabilir. Sonuçlar ise uzun vadede kurumsal kırılma, etnik-mezhepsel fay hatlarının siyasileşmesi ve sürekli güvenlik açığı biçiminde geri dönmüştür (Bayrakçı Gün, 2019). Böylelikle söylem (demokrasi/güvenlik) ile mekânsal pratik (yeniden düzenleme) arasındaki bağ somutlaşır.

9. ABD'nin Hegemonya Stratejisi ve Klasik Jeopolitiğin Güncel Kullanımı

Irak müdahalesi, 11 Eylül sonrasında Amerikan hegemonyasının sert güç unsurları ekseninde yeniden yapılandırılmasının önemli bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu müdahalenin stratejik altyapısı, klasik jeopolitik yaklaşımların çağdaş koşullara uyarlanmış biçimlerine dayanmaktadır. Bu çerçevede, Mahancı perspektif deniz hatlarının ve Basra Körfezi'nin güvence altına alınmasını; Spykmancı yaklaşım Rimland kuşağında rejimlerin ve ittifak ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini; Mackinderci anlayış ise kara derinliği ile deniz erişimi arasındaki jeostratejik eşiklerin denetim altında tutulmasını öne çıkarmaktadır. Nitekim Irak örneği, bu farklı jeopolitik yaklaşımların müdahale pratiğinde somut karşılık bulduğu bir saha niteliği taşımaktadır. (Mackinder, 1904). Bu üç hattın eşgüdümü ise hegemonik düzen üretiminin mekânsal mantığını ortaya koymaktadır.

10. 2003 ABD Önderliğindeki Savaş: 2003 Irak Savaşı'nın Resmi ve Kamuoyuna Açıklanmış Sebepleri

Karar vericilerin başvurabileceği temel dış politika araçları siyasi, ekonomik, kültürel/ideolojik ve askerî unsurlardan oluşur. Bu araçlar, siyasal niyetlerin somut eylemlere dönüştürülmesini mümkün kılar (Smith vd., 2016). 11 Eylül saldırılarının ardından şekillenen uluslararası siyasal atmosfer içinde,

ABD ve Birleşik Krallık'taki politika yapıcılar ile karar alma mekanizmalarının Irak'ı kontrol altına alma yönündeki çabalarının zamanla Irak rejimini devirmeye yönelik bir politikaya dönüştüğü açık biçimde görülmektedir (Smith vd., 2016). Nitekim Başkan Bush'un savaş planlarının hazırlanmasına ilişkin talimatı, Kasım 2001'de Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'e verilir. Bu durum, savaş kararının fiili müdahaleden yaklaşık iki yıl önce şekillenmeye başladığını göstermektedir. Bu hazırlık sürecinin ardından Bush yönetimi ile Blair Kabinesi, Irak'ı işgal etmeye, Saddam Hüseyin'i devirmeye ve rejim değişikliğini gerçekleştirmeye yönelir. Sonuçta tercih edilen araç askerî müdahale olur. Mart 2003'te, savaşın başlamasından birkaç gün önce Başkan Bush, Saddam Hüseyin ve oğullarına Irak'ı terk etmeleri için 48 saatlik bir ultiatom verir. 19 Mart 2003'te ise Bağdat'a yönelik ve "Şok ve Dehşet" olarak adlandırılan yoğun bombardımanla savaş fiilen başlar (Ullman vd., 1996). 9 Nisan 2003'te ABD Deniz Piyadeleri Bağdat'a girer. Saddam Hüseyin'in heykelinin devrilmesi, askerî operasyonların sembolik sonunu temsil ederken Irak'ın işgalinin de fiilen ilanı anlamına gelir (The Center for the Arabic Unity Studies, 1990). Müdahale, ABD tarafından "Irak Özgürlük Harekâtı" olarak adlandırılır. Savaş, resmî olarak, Ağustos 2010'da Başkan Obama'nın Amerika'nın muharip görevlerinin sona erdiğini açıklamasıyla son bulur (Smith vd., 2016).

11. 2003 Irak Savaşı'nda Amerikan Siyasi Duruşu

ABD ve Birleşik Krallık'ın 2003 Irak Savaşı kararına katkıda bulunan karmaşık ve çok boyutlu faktörleri anlayabilmek için, 11 Eylül sonrasında şekillenen ABD dış politikasına daha yakından bakmak gerekir. El-Kaide'nin 11 Eylül gibi büyük çaplı bir saldırıyı herhangi bir devlet desteği olmaksızın gerçekleştiremeyeceğine dair çeşitli istihbarat değerlendirmeleri bulunmaktaydı. Bush yönetimi içindeki bazı isimler de Irak'ın bu süreçte bir şekilde rol oynadığı kanaatini taşımaktaydı (Gompert vd., 2010). Bu çerçevede Bush'un karar alma tarzı, Saddam Hüseyin rejiminin 11 Eylül saldırılarının arkasında bulunduğu ya da en azından ABD'ye yönelik bir sonraki saldırıyı planladığı yönündeki varsayımlara dayanmaktaydı; en azından kamuoyunda böyle bir algının oluşmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Bunun yanında Başkan Bush ve danışmanları, Irak rejiminin kitle imha silahlarına sahip olduğu varsayımından hareket etmiş ve bu rejimin söz konusu teknolojiyi El-Kaide ile paylaşma ihtimali konusundaki endişelerini dile getirmiştir (Smith vd., 2016). Bu nedenle Bush, ABD Başkanı olarak o dönemde "önleyici savaş" olarak adlandırılan stratejik bir yaklaşımı benimsemekte; olası ve daha yıkıcı bir saldırıyı gerçekleşmeden engellemeyi amaçlamaktadır (Seminar Proceedings, 2007). Nitekim Shiping Tang'ın da belirttiği üzere, "önleyici savaş", esas olarak bir devletin gerçek ya da algılanan görelî güç dengesinde yaklaşan olumsuz bir değişim karşısında duyduğu kaygıdan kaynaklanır (Tang, 2010).

Bununla birlikte, Bush yönetiminin Irak'a yönelik saldırısının ardında birden fazla örtük saikin bulunduğu yönündeki değerlendirmeler nedeniyle, savaşın amacı başından itibaren tartışmalı olmuştur. Saldırının hangi hedeflere dayandığına ilişkin yorumlar çeşitlilik gösterse de, savaşın arkasındaki asıl neden uzun süre belirsizliğini korumuştur. Bu sebeple, meseleyi yalnızca resmî gerekçeler üzerinden değil, aynı zamanda gayriresmî nedenler ve amaçlar üzerinden de değerlendirmek gerekmektedir.

12. 2003 Irak Savaşı'nda İngiliz Siyasi Tutumu

Birleşik Krallık Başbakanı Tony Blair, kabinesinin ve hatta BM Güvenlik Konseyi'nin desteği olmaksızın savaşa girme kararı aldı. Bu durum, devlet içinde çeşitli anlaşmazlıklara yol açtı (Smith vd., 2016). Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ın Irak'ta ve daha geniş bölge coğrafyasında çeşitli çıkarları

bulunmaktaydı; ayrıca ülke, bölgedeki tarihsel sömürge geçmişinin ve hayati çıkarlarının etkisini sürdürmekteydi. Dahası, Birleşik Krallık'ın Amerika Birleşik Devletleri ile “özel ilişki”ye dayanan stratejik bir dış politika anlayışı vardı. Blair, savaşa girme kararı alarak ve ABD'ye koşulsuz destek vererek, bir yandan Washington ile Londra arasındaki özel ilişkiyi sürdürmeyi, diğer yandan da ABD'nin büyük stratejisinin seyrini etkilemeyi amaçladı (Smith vd., 2016). Bu ilişki, savunma alanındaki iş birliklerine, istihbarat servisleri arasındaki bilgi paylaşımına, ayrıca her iki devletin ortak değerlerine ve iç içe geçmiş tarihsel bağlarına dayanıyordu. Nitekim yalnızca politika oluşturma süreci açısından bakıldığında bile, ABD ile Birleşik Krallık arasında çeşitli stratejik siyasi meselelerde karşılıklı bir güven ilişkisi bulunmaktaydı (Smith vd., 2016).

Blair dönemindeki İşçi Partisi hükümeti, çok taraflılık ilkesini bir dış politika doktrini olarak benimsemeyi hedefledi. Bu ilkenin, İngiliz dış politikasının temel taşlarından biri olarak sürekli biçimde vurgulandığı görüldü (Smith vd., 2016). Söz konusu yaklaşım, hükümetin enternasyonalist değerlere duyduğu uzun süreli inançtan kaynaklanmaktaydı (Smith vd., 2016). Bununla birlikte, Blair ve kabinesinin dış politika tercihleri incelendiğinde, zaman zaman belirgin bir realizm eğilimi taşıdıkları da açıkça görülmektedir.

13. ABD'nin 2003 Irak Müdahalesinin Beyan Edilen Sebeplerinin Eleştirel Jeopolitik Açısından Değerlendirilmesi

2003 Irak işgalinin gerekçeleri için ABD'nin kullandığı söylemleri eleştirel jeopolitik bağlamında değerlendirmeden önce kısaca eleştirel jeopolitiğin tanımını yapmak yerinde olacaktır.

Eleştirel jeopolitik, coğrafi kavramların uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisini analiz eden ve bu ilişkilerin tarihsel ve kültürel bağlamlar tarafından şekillendirildiğini vurgulayan post yapısalcı bir yaklaşım olarak tanımlanır. Coğrafi söylemlerin doğasında var olan güç dinamiklerini inceleyerek geleneksel jeopolitiği eleştirir. Dahası faillik anlayışını geleneksel insan aktörlerinin ötesine taşıyarak çeşitli insan dışı unsurları da kapsayacak şekilde genişletmeyi amaçlar (Tuathail & Toal, 1996, s. 136).

Eleştirel jeopolitik, bir söylem olarak coğrafyanın bir güç/bilgi ilişkisi biçimi olduğunu ve bu nedenle eleştirel olarak incelenmesi gerektiğini savunur. Böyle bir analiz, toplumsal ve siyasi yaşamın söylemler aracılığıyla nasıl inşa edildiğini görmemizi sağlar. Siyasi elitler yani tüm hükümet yetkilileri, siyasi liderler, dış politika uzmanları ve danışmanlar topluluğu- tarafından söylenen veya yazılanlar, metinlerde, konuşmalarda ve belgelerde örtük olarak bulunan yaşam, düşünme ve konuşma kurallarının bilinçsizce benimsenmesinin bir sonucudur. Öte yandan bu grup, kitlelere nasıl yaşamaları, düşünceleri ve konuşmaları gerektiği konusunda rehberlik eden elitler olarak da kabul edilir. Dolayısıyla hazır bir düşünme biçimidir ve ideolojilerin özellikleriyle benzerlikler taşır. Bu nedenle mekân, salt fiziksel bir zemin değil; siyasi söylemlerle yeniden tanımlanan ve güç ilişkileri içinde sürekli yeniden üretilen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gray & Sloan, 2014, s. 28).

Eleştirel jeopolitikte mekânın yeniden üretimine dair Derek Gregory, “kolonyal şimdiki zaman” tabirini kullanarak Irak, Afganistan ve Filistin gibi ülkelerin Batılı güçler tarafından mekânın nasıl “tehdit”, “geri kalmışlık” veya medenileştirilmesi gereken bölgeler” gibi söylemlerle yeniden tanımlandığını göstermiştir. Burada ABD'nin söz konusu ülkelere karşı güç, kontrol, bağımlılık ve ötekilik teorilerinin üretilen söylemler aracılığıyla nasıl ustaca pratiklere dönüştürüldüğü açıklanmıştır (Gregory, 2004). Bu tarz söylemler, genellikle askeri müdahaleleri haklı çıkarmanın ve uluslararası

kamuoyunu ikna etmenin araçları haline gelmiştir. Dolayısıyla jeopolitik, mekânın siyasi söylemlerle yeniden üretildiği ve belirlenen amaçlar doğrultusunda iktidar üretiminin bir parçasıdır diyebiliriz.

David Campbell (1998) söylemin güvenlikleştirme süreçlerindeki etkisini irdelemiş ve devletlerin ulusal kimliklerini “öteki” algıları aracılığıyla inşa edildiğini savunmuştur. Bu yaklaşım, Amerikan dış politikasında “terörle mücadele”, “kitle imha silahları”, “medenileştirme misyonu” gibi ulusal güvenlik ve tehdit unsurlarını izole etmek için kullandığı argümanların işlevini anlamak açısından önemlidir. Zira bu söylemler, bir ülkenin başka bir ülkeyi kolonize etmek için dış politikada kullandığı argümanların yanı sıra, mekânın bu söylemsel argümanlarla yeniden tanımlanmasına, yani; Irak’ın bir “tehdit unsuru” ve “demokrasi götürülmesi gereken bir alan” olarak kodlanmasına hizmet etmiştir (Campbell, 1998).

Eleştirel jeopolitiğin temel amaçlarından biri, hegemonik jeopolitik söylemleri çözümlenektir. Bu nedenle söylem analizi, bu yaklaşımın temel unsurunu oluşturur. Aynı zamanda söylemlerin siyasi amaçlara hizmet ettiği öne sürülür. Dolayısıyla baskın söylemler, baskın güçlerin amaçlarına hizmet eder diyebiliriz (Dodds, 2000). Çalışmanın devamında, ABD’nin Irak işgalini meşrulaştırmak amacıyla dış politikada sürekli olarak tekrarladığı “demokrasi götürme”, “kitle imha silahlarının varlığı” ve “El Kaide ile çeşitli terör gruplarıyla bağlantı” söylemleri incelenecek; bu söylemler aracılığıyla mekânın nasıl kurgulandığı, ölçüklerin nasıl yeniden üretildiği ve coğrafi imgelerin politikayı nasıl mümkün kıldığı ortaya konulacaktır.

14. Irak’ta Demokrasinin Söylemi

Savaşın Orta Doğu’ya demokrasi getireceği fikri, büyük ölçüde propagandaya dayanmaktaydı. Nitekim Donald Rumsfeld’in on yıldan uzun bir süre sonra verdiği bir röportajda ifade ettiği üzere, “Irak’ta bir demokrasi kurabileceğimiz fikri bana gerçekçi görünmüyordu. Bu sözleri duyduğumda endişelenmişim” (Phillips, 2015). Bu ifadeler, demokrasinin Irak’ta tesis edilmesinin gerçekçi bir hedef olarak görülmediğini göstermekteydi. Esasen Irak’ta demokrasi inşa etme düşüncesiyle Irak, “demokrasinin uygulanacağı yer” ve Ortadoğu’ya yayılacak modelin başlangıç mekânı olarak konumlandırılmıştı. Bu durum, mekânın verili değil, söylem aracılığıyla üretilmiş olduğunu ortaya koymaktaydı. Zira Irak, kendi tarihsel ve toplumsal dokusuyla değil, dışarıdan müdahale edilen bir deney platformu kurgusu içinde tanımlanmıştı. Böylece “demokrasi”, yalnızca bir değer olmaktan çıkmış; kurum tasfiyesi, yeniden inşa ve güvenlik bölgeleri gibi unsurları içeren belirli bir mekânsal projeye dönüşmüştü (Tuathail & Toal, 1996, s. 161).

Irak’ta demokratik bir yeni hükümete geçişin hızlı ve kolay olacağı, ayrıca Irak’ın bölgeyi ve tüm Orta Doğu’yu dönüşüme teşvik edecek laik ve demokratik bir model hâline geleceği yönündeki beklentilerle hareket edildi. “Model ülke” vaadi, ölçüğü ülke düzeyinden Ortadoğu’ya ve dolaylı olarak küresel düzleme kaydırarak müdahaleyi yerel bir yönetim reformundan bölgesel bir düzen mühendisliği projesine dönüştürdü (Duffield, 2007). Bu ölçük kaydırması, başarı ve başarısızlık tartışmasını “Ortadoğu’nun geleceği” gibi daha geniş bir sorunsala bağlayarak yerelin karmaşıklığını arka plana itti (Agnew, 2003).

Ancak sonuç beklendiği gibi gerçekleşmedi; aksine radikal İslamcı terörizme yönelik toplumsal desteğin artmasına zemin hazırlanırken Irak’taki durum daha da kötüleşti (Carpenter, 2008). Nitekim dönemin *New York Times* gazetesinde ABD Başkan Yardımcısı Joseph Biden’ın yaptığı açıklamaya göre, “Başkan Bush’un Irak’ta zafer için bir stratejisi olmadığı giderek daha açık hale geliyor. Aksine,

yenilgiyi önlemeyi ve sorunu halefine devretmeyi umuyor” (Biden & Gelb, 2006, ss. 18-35). Bununla bağlantılı olarak, Irak'taki güç boşluğu ile savaş sonrası Amerikan planlamasının yetersizliği son derece kapsamlı sonuçlar doğurdu; her iki unsur da ülkede kaos ve istikrarsızlığın derinleşmesine yol açtı. İşgal sonrasında ortaya çıkan “otorite boşluğu” söylemiyle Irak, doldurulması gereken pasif bir yüzey olarak temsil edildi. Siyasal elitlerin, hükümet yetkililerinin ve dış politika aktörlerinin sürekli tekrarladığı bu tür ifadeler, yerel aktörleri ve kurumları nesneleştirirken dış müdahaleyi “boşluğu doldurma” adı altında doğal ve gerekli göstermeye hizmet etti. Bu çerçevede *territory*, üzerinde işlem yapılacak teknik bir zemin gibi kurgulandı (Agnew, 1994). Neticede, ABD güçlerinin 2011'de Başkan Obama'nın kararıyla ülkeden çekilmesinin ardından Irak'taki Amerikan demokrasi projesi başarısızlıkla sonuçlandı.

ABD'nin dış politikada sürekli tekrarladığı Irak'ı “özgürleştirme” ve “demokrasi götürme” söylemleri, müdahaleyi ahlaki bir zorunluluk, Irak'ı ise yardıma muhtaç bir alan olarak kodladı. Bu kodlama, “iyi düzen/kaotik çöl” türünden ahlaki haritalar üretti (Gregory, 2004). Nitekim Irak'ta radikalleşmenin artması ve istikrarsızlığın derinleşmesi, mekân üzerinden üretilen bu söylemlerin geri tepen etkisini görünür kıldı (Carpenter, 2008).

İşgal sonrasında yaşanan altyapı çöküşü ile güvenlik düzeneklerinin -“Yeşil Bölge”, duvarlar ve kontrol noktaları- yaygınlaşması, parçalı egemenlik alanları ve eşitsiz dolaşım biçimleri üreterek demokratik kurumsallaşmayı zayıflattı (Graham, 2011). Bu maddi sonuçlar, işgal idaresinin erken dönem kararları olan Irak'ı Baas'tan arındırma politikası ile ordunun feshiyle doğrudan bağlantılıydı (United States: State Department & Coalition Provisional Authority, 2003a) (United States: State Department & Coalition Provisional Authority, 2003b).

Rumsfeld'in sonradan Irak'ta demokrasi kurmanın gerçekçi görünmediğine ilişkin değerlendirmesi (Times of London röportajı üzerinden aktarım: *Guardian*, 9 Haziran 2015; *CBS News*, 9 Haziran 2015) ile Biden ve Gelb'in “zafer stratejisinin yokluğu” yönündeki eleştirisi (New York Times, 1 Mayıs 2006), pratik siyasal söylemin meşruyetinde yaşanan çözülmeyi ortaya koydu. Buna karşılık karar alma anında popüler jeopolitik devreler -haritalar, grafikler ve “model ülke” vaadi- soyut ideali yakın, ulaşılabilir ve zorunlu gösterdi (Gregory, 2004; Tuathail & Toal, 1996, s. 1-5). Sonuç olarak, ABD'nin 2003 Irak işgalinde başvurduğu “demokrasi götürme” ile “güvenlik/terörle mücadele” söylemleri yalnızca siyasal argümanlar değil, aynı zamanda jeopolitik yeniden üretim araçları olarak işlev gördü. Demokrasi söylemi, neo-kolonyal bir biçimde klasik jeopolitik mantığın güncellenmiş bir uzantısı olarak belirdi; güvenlik söylemleri ise mekânı bir “tehdit kaynağı” olarak kodlayarak işgalin meşruyetini üretmeye hizmet etti (Harvey, 2003).

15. Irak Rejimi ve Kitle İmha Silahları (KİS) Tehdidi Söylemi

Irak'ın kitle imha silahları bulundurduğuna dair Başkan Bush'un tavrı netti: “Saddam Hüseyin silahları saklıyor ve Birleşmiş Milletler'e meydan okuyor.”(Seminar Proceedings, 2007, s. 1175) Ayrıca, Başbakan Tony Blair, Irak'ın kitle imha silahlarının, kullanım emri verildikten sonra 45 dakika içinde konuşlandırılmaya hazır olabileceğini defalarca vurguladı (Smith vd., 2016). Bu önemli ifşaatlar, 2003 savaş kararını her türlü güvenilirlikten veya meşru dayanaktan mahrum bırakan bir dizi çalışmanın sonucusudur (Leopold, 2015).

Bush'un “Saddam Hüseyin silahları saklıyor” vurgusu ile Tony Blair'in “45 dakika” iddiası, belirsiz istihbaratı acil ve yakın tehdit çerçevesine yerleştirerek önleyici savaş mantığını rasyonelleştirdi

(Seminar Proceedings, 2007; Smith vd., 2016). Eleştirel jeopolitik açısından bu, “tehdit’in söylemsel inşasıdır. Dil, istihbarî muğlaklığı kesinlik estetiğine dönüştürür (Tuathail & Toal, 1996, s. 96).

Haziran 2003’te, Senato İstihbarat Seçme Komitesi, ABD istihbaratının Irak’ın kitle imha silahları programlarının varlığı ve Irak’ın terörist gruplarla bağlantıları konusunda resmi bir inceleme başlattı. Vardığı sonuçlardan biri şuydu: Komite, İstihbarat Topluluğu’nun Irak’ın KİS’lerine ilişkin insan istihbaratı toplama kapasitesinde neredeyse tüm alanlarda ciddi eksiklikler belirledi. En belirgin eksiklik, Irak’ta KİS hakkında veri toplayabilecek tek bir kaynağın bile olmamasıydı (Roberts & Rockefeller IV, 2004).

KİS söylemi, hedef tesis listeleri, uydu görüntüleri ve “yayılm” okları gibi görsel araçlarla görünür tehlike üretti. Bu görsellik, jeopolitik yazının “yazı/harita üzerinden mekân kurma” işleviyle birleşti (Agnew, 2003; Gregory, 2004). Böylece “nerede?” sorusu, harita üzerinde cevaplanıyor gibi gösterilerek siyasi tartışma teknik bir yer gösterme problemine indirildi (Agnew, 1994).

2004 yılında CIA, Ulusal İstihbarat Tahmini’ni (NIE) yayınladı. Ancak birçok hayati bilgi sansürlendi. Bu da savaş kararının yanlış olduğuna dair delilleri büyük ölçüde ortaya koydu. Sonuçta mobil biyolojik laboratuvarlar, Nijer’den uranyum cevheri alımları ve kitle imha silahları için insansız hava aracı teslimat sistemleri hakkındaki tüm kanıtların yanlış olduğu ortaya çıktı (Leopold, 2015).

Devlet tarafından finanse edilen düşünce kuruluşu RAND Corporation tarafından yayınlanan “Göz Atanlar, Hatalar ve Savaşlar” başlıklı rapor, NIE’de çok fazla yanlışlığı ortaya çıkardı (Gompert vd., 2010). Bu da Kongre’nin, somut bir kanıt sunulamamasına rağmen, bu savaşı onaylamasına olanak sağladı (Leopold, 2015).

Senato İstihbarat Seçme Komitesi’nin, Irak KİS programlarına dair insan istihbaratı eksikliğini ve sahaya yönelik birincil kaynak yokluğunu saptaması (Roberts & Rockefeller IV, 2004) söylemin kanıt altyapısındaki boşlukları açığa çıkarır. RAND’ın NIE hatalarına ilişkin değerlendirilmesi de (Gompert vd., 2010) “kanıtın kesinliği”nin kurumsal performans yoluyla üretildiğini, fakat aynı zincirin sonradan geriye dönük çözülmeye elverişli olduğunu gösterir (Agnew, 1994; Elden, 2022).

Kitle İmha Silahları söylemi, Irak’ı yalnızca yerel bir tehdit alanı olarak değil, bölgesel ve küresel istikrarı etkileyebilecek bir yayılım merkezi olarak kurgulamış; böylece tehdidin ölçeğini ülke düzeyinden bölgesel ve küresel düzleme taşımıştır. Bu söylemsel ölçek kaydırması, önleyici savaş neredeyse kaçınılmaz ve rasyonel tek seçenek olarak sunarken, aynı zamanda tehdit anlatısının zamanı sıkıştırarak karar alma sürecini daraltmasına da imkân vermiştir (Agnew, 2003; Duffield, 2007). Bu çerçevede, askerî müdahale dışındaki seçenekler sistematik biçimde değersizleştirilmiştir (Tuathail, 1999). Söylem, alternatif denetim ve rejim seçeneklerini “oyalama” olarak kodlarken; yerel aktörlerin kapasitesini, kurumsal yapıları ve bölgesel denge unsurlarını geri plana itmiştir. Özellikle “boşluk” ve “vakum” dili, kitle imha silahlarının somut varlığı kanıtlanamasa bile tehdit iddiasının sürdürülmesine imkân tanımış; böylece Irak, üzerinde işlem yapılması gereken pasif bir mekân olarak temsil edilmiştir (Agnew, 1994; Elden, 2022). Ancak sonraki gelişmeler, bu söylemsel inşanın maddi dayanağının son derece zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim Irak rejimine yöneltilen suçlamalar beklenen ölçüde doğrulanmamış; “Irak’ın işgalinden yaklaşık iki yıl sonra, Irak Araştırma Grubu lideri Charles Duelfer, kitle imha silahları arayışının durdurulduğunu ve Koalisyon güçleri Irak’ı işgal ettiğinde Irak’ta hiçbir silah stokunun bulunmadığını bildirdi” (BBC News, 2005c).

NIE'deki sansürler ve yanlış beyanlar (mobil biyolaboratuvarlar, Nijer uranyumu, İHA teslim sistemleri) üzerine gelen ifşaatlar (Leopold, 2015), ardından Duelfer'in "stok bulunamadı" bulgusu (BBC News, 2005b), karar anında üretilen kesinlik estetiğinin sonradan dağılımı belgeledi. Bu, eleştirel jeopolitiğin temel iddiasını teyit eder: jeopolitik söylem yalnızca dünyayı anlatmaz; hangi eylemlerin mümkün/meşru sayılacağını da belirler (Gregory, 2004; Tuathail, 2000).

16. Irak Rejimi ve El Kaide ile Bağlantısı Olduğu Söylemi

ABD'nin Irak'ı işgal etme gerekçesi olarak kullandığı en önemli söylemlerden birisi de Irak'ın terörizmle bağlantılı olmasıdır. Bu süreçte Irak rejimi ile El-Kaide gibi terör örgütleri arasındaki iddia edilen bağlantılar da sorgulanmıştır. Dolayısıyla bu gerçekler, işgalin temel gerekçeleri hakkındaki geniş kapsamlı argümana daha fazla unsur eklemektedir (Acharya & Katsumata, 2011, s. 3).

Haziran 2003'te, Senato İstihbarat Seçme Komitesi, Iraklıların terörist gruplarla bağlantılarının varlığına dair ABD istihbaratını resmi olarak incelemeye başladı. Vardığı sonuçlardan birisi de şuydu:

"Komitenin soruşturmaları, Irak savaşına yol açan istihbarat başarısızlıklarının ciddi ve yaygın olduğunu göstermekti. 11 Eylül saldırılarından önceki başarısızlıklar da öyleydi. Soruşturmalar devam edecek olsa da, reform başlamalıdır. Amerika ve Amerikalıların güvenliği söz konusu olduğunda gecikme söz konusu olamaz" (Roberts & Rockefeller IV, 2004).

11 Eylül sonrası bağlamda Irak'ın küresel terör ağlarının "merkez düğümü" olarak kamuoyuna sunulması, işgale gerekçe oluşturan çerçevenin kilit ayağıydı. Bu kurgu, Irak-El Kaide ilişkisini "olasılık/irtibat" düzeyindeki imalarla acil ve varoluşsal bir tehdide tercüme ederek karar alıcıların eylem alanını daralttı (Acharya & Katsumata, 2011). Eleştirel jeopolitik açıdan bu, tehditlerin söylemsel inşasıdır. Belirsiz bulgular, siyasi ve duygusal yankısı yüksek "terör bağlantısı" söylemiyle kesinlik estetiğine büründürülür (Agnew & Ó Tuathail, 1992, s. 1-10).

Görünüşe göre, on yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen, Irak rejiminin bu terör örgütüyle bir bağlantısı veya herhangi bir iş birliği olduğuna dair somut bir kanıt hala mevcut değil. ABD güçleri, Irak işgalinden sonra Saddam Hüseyin'in istihbarat teşkilatındaki birçok subayı tutuklayıp soruşturmasına rağmen, Irak rejiminin El-Kaide ile herhangi bir bağlantısı olduğunu kanıtlayan hiçbir kanıt bulamadılar. Ancak, Irak rejiminin bu terör örgütüyle sorunlu bir ilişkisi olduğuna ve hatta savaştan önce bazı üyelerini tutuklayıp hapse attığına dair bilgiler elde ettiler. Özetle, El Kaide ve fikirleri, Saddam Hüseyin rejimi sırasında Irak'ta yasaktı. Bu gerçek, Saddam Hüseyin dönemindeki dört Irak İstihbarat Teşkilatı görevlisi ve Irak'ın Rusya'daki eski büyükelçisiyle yapılan görüşmelerle de doğrulanmıştır. Söz konusu görüşmeler, Irak rejimi ile El Kaide arasında doğrulanmış bir bağlantı olmadığını ve örgütü bir müttefik olarak değil, bir tehdit olarak gördüğünü ortaya koymaktadır (Gompert vd., 2010). Hatta bu gerçekler, Aralık 2003'te yakalandıktan sonra FBI tarafından Saddam Hüseyin'e yapılan sorgulamada da vurgulanmıştır (Gompert vd., 2010).

ABD Senatosu İstihbarat Seçme Komitesi'nin Haziran 2003'te başlattığı inceleme, Irak'la terör örgütleri arasında operasyonel bağa dair istihbarat hatalarının "ciddi ve yaygın" olduğunu tespit ederek (Roberts & Rockefeller IV, 2004), söylemin kanıtsal temelindeki boşlukları görünür kıldı. Yine de siyasal süreçte, bu eksiklikler "şüphe lehine" değil, tehdit lehine yorumlanarak, önleyici eylemi rasyonelleştiren bir kurumsal onay döngüsü üretildi (Agnew, 1994).

İşgal sonrasında yürütülen sorgular ve değerlendirmeler, Saddam Hüseyin rejiminin El-Kaide’yi bir müttefik değil açık bir “tehdit” olarak gördüğünü; savaş öncesinde bazı unsurların tutuklandığını; rejim ile örgüt arasında doğrulanmış operasyonel bağ bulunmadığını ortaya koydu (Gompert vd., 2006). Bu bulgular, söylemin merkezindeki “işbirliği” iddiasının deneysel zeminini zayıflatırken, karar anında üretilen kesinlik algısının sonradan çözülmesini de açıklar (Gregory, 2004). ABD’nin ürettiği söylemler, Irak-El Kaide bağı, ülke ölçeğindeki bir güvenlik sorununu bölgesel/ küresel terör ekosistemi meselesine yükseltti. Dolayısıyla bu ölçek kaydırma (rescaling), alternatif politika seçeneklerini (denetim, sınırlı angajman, bölgesel güvenlik mimarisi) “yetersiz/naif” göstererek önleyici savaşı tek makul seçenek gibi konumlandırdı (Agnew, 2003; Duffield, 2007). Haritalar, ağ şemaları ve ok-yönlü görseller, Irak’ı “yayılm düğümü” olarak kodlayıp siyasi tartışmayı teknik bir yer ve akış problemine indirgedi (Agnew, 1994; Gregory, 2004).

17. Kitle İmha Silahları Söyleminin Tematik Kodlanması ve Jeopolitik İşlevi

Bu çalışmada, Irak savaşını meşrulaştıran söylemsel yapıyı çözümlenmek amacıyla iki düzeyli bir tablo kullanıldı. İlk düzeyde, kod kitabı özeti hazırlanarak her tema bir ya da iki cümleyle tanımlandı; bu temalara eşlik eden tipik dilsel ipuçları ve örnek ifadeler belirlendi. İkinci düzeyde ise kodlama matrisi oluşturularak Bush, Blair, Senato Raporu, RAND ve Irak Araştırma Grubu/Duelfer bulguları gibi farklı konuşmacı ve belge türlerinde bu temaların yoğunluğu gösterildi. Bu şema, savaş öncesi ve hemen sonrasındaki pratik söylem, kurumsal söylem ve işgal sonrası saha bulguları arasındaki ilişkiyi görünür kılmayı amaçladı.

Çizelge 1. ABD’nin Irak işgalinin tematik kod tablosu

Tema Kodu	Kısa Ad	Tanım (1 cümle)	Dilsel İpuçları	Örnek İfadelenme	Kaynak
T1	Aciliyet	Tehdidi “yakın/derhâl” kılan zaman baskısı	“hemen”, “yakın”, “kısa sürede”, “45 dk”	“45 dakika içinde konuşlandırılabilir	Smith vd. 2016, 352
T2	Kesinlik estetiği	Muğlak veriyi yüksek kesinlikte sunma	“kesin”, “kanıtlar gösteriyor”, “kuşkusuz”	“silahları saklıyor”	<i>Seminar Proceedings</i> 2007, 1175
T3	Ölçek kaydırma	Ülke riskini bölgesel/küresel tehdide yükseltme	“bölgeyi istikrarsızlaştırır”, “küresel ağ”	Irak = “yayılm düğümü”	Agnew 2003; Duffield 2007
T4	Ahlaki meşrulaştırma	Eylemi etik zorunluluk olarak kodlama	“özgürleştirme”, “baskıdan kurtarma”	“rejim değişikliği”nin normatif çerçevesi	Gregory 2004
T5	Kurumsal teyit	NIE/komite/müttefik onaylarıyla meşruiyet	“NIE’ye göre...”, “Komite bulguları...”	“Komite soruşturmaları... reform başlamalıdır”	Roberts & Rockefeller 2004, 510
T6	Düşman yakınsaması	Irak-El Kaide’yi operasyonel ortak gibi sunma	“bağ”, “suça ortak”, “güvenli liman”	“ağ bağlantısı” iddiaları	Acharya & Katsumata 2011, 3
T7	Teknikleştirme	Siyasi ihtilafı harita/uydu/tesis listesine indirmeye	hedef listeleri, uydu görseli, ok-yön grafikleri	“tespit edilen tesisler”	Agnew 1994, 53-80
T8	Sessizliklerin açığa çıkışı	Savaş sonra bulguların söylemi zayıflatması	“stok bulunamadı”, “doğrulanamadı”	ISG: “silah stoku yok”	BBC News 2005
T9	Retrospektif mesafe	Sonradan “yanılmışız/gerçekçi değildi” deme	“o dönemde...”, “istihbarat yanıldı”	Rumsfeld tipi geriye çekilme	(örn. Guardian/CBS 2015 haberleri)

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Bu kodlama çerçevesi, savaş öncesi söylemin yalnızca tehdit üretmediğini; aynı zamanda tehdidi zaman, ölçek, ahlak ve kurumsal meşruiyet eksenlerinde yeniden yapılandırdığını gösterdi. Özellikle Bush’un “Saddam silahları saklıyor” vurgusu ile Blair’in “45 dakika” iddiası, savaş öncesinde aciliyet ve kesinlik estetiğinin nasıl üretildiğini açık biçimde ortaya koydu (Seminar Proceedings 2007; Smith et al. 2016). Buna karşılık Senato İstihbarat Seçme Komitesi raporu ile RAND değerlendirmeleri, savaş öncesi kurulan kanıtsal zemindeki boşlukları ve kurumsal teyit zincirindeki kırılmaları görünür hâle getirdi (Gompert vd., 2006; Roberts & Rockefeller IV, 2004). Irak Araştırma Grubu’nun Duelfer raporuyla kamuoyuna yansıyan “silah stoku yok” bulgusu ise, savaş öncesi söylemin iddia ettiği

kesinliğin sonradan ciddi biçimde aşındığını gösterdi (BBC News, 2005c). Yerel ajansın, rejim-cihatçı geriliminin ve bölgesel güç rekabetinin, özellikle de İran etkisi ile sınır aşan geçişkenliklerin karmaşık doğası bu söylem içinde büyük ölçüde arka plana itildi. Böylece “terörle iş birliği” iddiası, mekânın çoğulluğunu ve tarihsel katmanlarını silen basitleştirici bir anlatı üretti (Tuathail, 1999). Toparlamak gerekirse, Irak-El Kaide bağlantısı söylemi, belirsiz göstergeleri kuramsal ve görsel pratikler aracılığıyla acil bir tehdide dönüştürdü ve bu yolla önleyici savaşı meşrulaştırdı. Ancak Senato raporu ile işgal sonrası saha verileri, bu anlatının kanıtsal dayanaklarının zayıf olduğunu ortaya koydu. Dolayısıyla sorun yalnızca bir “istihbarat hatası” değil, tehdidi ve mekânı söylem yoluyla kuran jeopolitik mantığın doğrudan bir sonucuydu.

Kodlama sonuçları, özellikle “Aciliyet–Kesinlik–Teknikleştirme” üçlüsünün (T1–T2–T7) karar anını kuran temel söylemsel eksenini oluşturduğunu gösterdi. Bush ve Blair söylemlerinde aciliyet, yani yakın ve derhâl tehdit vurgusu, kesinlik estetiğiyle birleşti; muğlak veriler katı ve doğrulanmış kanıtlar gibi sunuldu. Uydu görüntüleri, tesis listeleri ve yayılım okları gibi görsel araçlar da tartışmayı siyasi bir tercih meselesinden çıkararak teknik bir yer tespiti problemine indirgedi (Agnew, 1994; Gregory, 2004; Seminar Proceedings, 2007). Böylece önleyici savaş, politik bir seçenekten çok, zaman penceresi daralan teknik bir zorunluluk gibi temsil edildi.

Bulgular, “ölçek kaydırma” temasının (T3) da bu alternatifsizlik hissini güçlendirdiğini ortaya koydu. Irak’a atfedilen risk, ülke ölçeğinden çıkarılarak bölgesel ve küresel tehdit ağının parçası hâline getirildi. Bu sayede çevreleme, denetim ya da uzun süreli diplomatik baskı gibi seçenekler yetersiz ve naif çözümler olarak çerçevesizlendi; önleyici savaş ise tek makul seçenek konumuna taşındı (Agnew 2003; Duffield 2007). Blair’in “45 dakika” söylemi, tehlikeyi hem zamansal hem de mekânsal olarak yakınlaştırdı; böylece aciliyet ile ölçek kaydırma birbiriyle birleşti.

“Kurumsal teyit” zinciri (T5), savaş öncesinde meşruiyet üretiminde önemli rol oynadı. NIE, komite raporları ve müttefik değerlendirmeleri, Kongre onayı dâhil olmak üzere karar süreçlerini destekleyen kurumsal bir onay ağı oluşturdu. Ancak savaş sonrasında “sessizliklerin açığa çıkışı” (T8) bu meşruiyet zincirini çözmeye başladı. Senato raporu ile RAND değerlendirmesi, başlangıçta sağlam görünen kanıtsal zemindeki yapısal belirsizlikleri görünür kıldı (Agnew, 1994; Duffield, 2007; Elden, 2022; Gregory, 2004; Tuathail, 2000). Irak Araştırma Grubu’nun “stok yok” sonucuna ulaşması ise (BBC News, 2005b) savaş öncesi kesinlik estetiğinin geriye dönük olarak aşınmasına neden oldu.

Benzer biçimde, “düşman yakınsaması” (T6) da savaş sonrasında zayıflayan temalardan biri oldu. Irak ile El Kaide arasında operasyonel ortaklık bulunduğu ima edildi; bu iddia çeşitli terör ağları haritaları ve ilişkisel anlatılarla desteklendi. Ne var ki işgal sonrası sorgulamalar, rejimin El Kaide’yi doğrudan bir tehdit olarak gördüğünü ve operasyonel bağın doğrulanmadığını gösterdi (Gompert vd., 2012). Böylece savaş öncesi söylemin en güçlü varsayımlarından biri sahada çözülmüş oldu.

Ahlaki meşrulaştırma (T4) ile sahadaki güvenlik pratikleri arasındaki gerilim de önemli mekânsal sonuçlar üretti. “Özgürleştirme” ve “demokrasi götürme” söylemi, Yeşil Bölge, duvarlar ve kontrol noktaları gibi güvenlik uygulamalarıyla birlikte işlediğinde, parçalı egemenlik alanları ve eşitsiz dolaşım biçimleri ortaya çıktı. Bu durum, demokratik kurumsallaşmayı güçlendirmek yerine zayıflattı (Graham, 2011; Gregory, 2004; Weizman, 2007). Dolayısıyla söylem düzeyindeki normatif vaat ile sahadaki yönetimsellik pratikleri arasında belirgin bir uyumsuzluk oluştu.

Bu sonuçlar, savaşın askerî safhasının sona ermesiyle de ortadan kalkmadı. Nitekim Başkan Bush'un "Görev tamamlandı" açıklamasına rağmen Irak şehirlerinin çoğunda yoğun gerilla savaşı sürdü (<http://edition.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/>, 2003). Savaş, Irak'ı demokrasiden çok kaosa sürükledi; uzun süreli mezhepsel şiddete ve İslam Devleti'nin yükselişine zemin hazırladı. Uzayan çatışma boyunca on binlerce Iraklı, dört binden fazla Amerikan askeri ve yaklaşık yüz seksen İngiliz askeri yaşamını yitirdi. Buna ek olarak milyonlarca Iraklı sivil öldü, yaralandı ya da yerinden edildi. Çatışma, her iki tarafta da binlerce yaralı ve kalıcı fiziksel engelli birey bıraktı. Bu tablo, tek başına askerî gücün kalıcı siyasal düzen üretmekte yetersiz kaldığını ortaya koydu. Sonuç olarak, 2003 Irak Savaşı deneyimi, meşruiyet olmaksızın güç kullanımının politika yapıcılara ancak sınırlı bir hareket alanı sağladığını gösterdi. Uluslararası destek, kurumsal onay ve siyasal iyi niyet zemini olmaksızın yürütülen müdahale, kısa vadeli askerî başarıya rağmen uzun vadeli siyasal istikrar üretmedi. Bu nedenle savaşın temel dersi yalnızca istihbarat zafiyeti ya da uygulama hatası değildir; asıl mesele, tehdit, mekân ve müdahaleyi birbirine bağlayan söylemsel-jeopolitik mantığın bizzat kendisidir.

18. Tartışma

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, 2003 Irak Savaşı'nın askerî ve diplomatik gerekçelerle meşruiyetini kuran söylemsel mimarinin, klasik jeopolitik önkabullerle beslenen fakat esasen eleştirel jeopolitiğin tarif ettiği biçimde tehdit ve mekânı yeniden üreten bir yapı olduğu söylenebilir (Dalby, 1990). İncelenen siyasal metinlerde Irak, çoğu zaman yalnızca bir devlet ya da kriz sahası olarak değil, müdahalenin zorunlu ve hatta kaçınılmaz olduğu bir tehdit coğrafyası olarak temsil edilmiştir (Phillips, 2015).

Bush ve Blair'in Kitle İmha Silahları, terör ve demokrasi eksenindeki formülasyonları, "yakın ve kaçınılmaz tehlikeyi" inşa eden aciliyet, muğlak veriyi "kanıt"a dönüştüren kesinlik estetiği ve tartışmayı harita, uydu, tesis listelerine indirgeyen teknikleşme üzerinden, önleyici savaşı siyasetin dışına taşan teknik bir zorunluluk gibi sunmuştur (Bush, 2002). Bu üçlü çerçeve, eleştirel jeopolitiğin işaret ettiği üzere, coğrafyanın verili bir zemin değil siyasal olarak yazılan ve çizilen bir kurgu olduğunu; "Irak"ın da bu kurguda hem deney alanı hem de yayılım düğümü olarak temsil edildiğini açığa çıkarır (Tuathail, 2000). Böylelikle savaş kararı, güvenlik kaygılarının yanı sıra mekânın söylem yoluyla üretilmesinin sonucudur (Tuathail & Toal, 1996, s. 91).

Bu yönüyle çalışma, eleştirel jeopolitik literatürde sıkça vurgulanan, dış politikanın sadece maddi güç unsurlarıyla değil, mekânı anlamlandıran söylemler aracılığıyla da kurulduğu yönündeki yaklaşımı desteklemektedir (Agnew, 1994). Özellikle tehdit, güvenlik ve özgürleştirme kavramlarının aynı söylemsel çerçeve içinde bir araya getirilmesi, savaşın meşruiyetini güçlendiren temel dilsel mekanizmalardan biri olarak öne çıkmıştır (BBC News, 2005a).

Çalışmada ulaşılan bir diğer önemli sonuç, söylem ile mekân arasındaki ilişkinin betimleyici olmasının yanı sıra kurucu bir karakter taşıdığıdır. Irak, bu söylem içinde edilgen bir coğrafi alan olarak bırakılmamış; aksine yeniden düzenlenmesi, denetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken bir siyasal mekân olarak inşa edilmiştir (Bush, 2002). Bu durum, demokratikleştirme ve güvenlik söylemlerinin çoğu zaman birbirini tamamlayan iki ayrı meşrulaştırma hattı gibi işlediğini göstermektedir. Başka bir deyişle, savaşın gerekçelendirilmesinde kullanılan dil, yalnızca tehdidi tanımlamakla kalmamış; aynı zamanda müdahalenin ahlaki, siyasi ve mekânsal sınırlarını da belirlemiştir (Dodds, 2000). Bu nedenle

Irak Savaşı örneği, eleştirel jeopolitik açısından, söylemin coğrafi tahayyüller üretme ve bu tahayyüller üzerinden müdahaleyi olağanlaştırma kapasitesini görünür kılan güçlü bir örnek sunmaktadır.

Bu çerçevede 2003 Irak Savaşı'nda belirginleşen söylem kalıplarının sonraki yıllarda tamamen ortadan kalkmadığı, tersine farklı güvenlik krizlerinde yeni içeriklerle yeniden üretildiği görülmektedir. 2020 sonrasında küresel güvenlik gündeminde öne çıkan pandemi sonrası yönetim tartışmaları, Rusya-Ukrayna Savaşı, Gazze'de derinleşen insani kriz ve Kızıldeniz'de deniz güvenliğine ilişkin gerilimler, güvenlik söyleminin askerî tehditle sınırlı kalmadığını; sağlık, ticaret yolları, insani erişim ve bölgesel istikrar gibi alanlara da yayıldığını göstermiştir. NATO, 2024 Washington Zirvesi Bildirisi'nde Rusya'nın saldırısını Avrupa-Atlantik güvenliği açısından doğrudan bir tehdit olarak tanımlarken, tehditlerin küresel ve bağlantılı niteliğini açık biçimde vurgulamıştır (North Atlantic Treaty Organization, 2024). Benzer biçimde Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19'un acil durum evresinin sona erdiğini belirtmekle birlikte krizin yönetim ve hazırlık bakımından kalıcı etkilerine dikkat çekmiştir (World Health Organization, 2023). Öte yandan Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Denizcilik Örgütü verileri, Gazze'de sivillerin hareketliliğinin kısıtlanması ile Kızıldeniz'de uluslararası deniz taşımacılığına yönelik saldırıların, mekânın güvenlik üzerinden yeniden tanımlandığı güncel örnekler sunduğunu ortaya koymaktadır (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – Occupied Palestinian Territory, 2024). Bu nedenle Irak Savaşı'nda geliştirilen söylemsel pratikler, günümüz krizlerini birebir açıklayan sabit bir model değilse de, çağdaş güvenlik siyasetlerinin işleyişini anlamak bakımından hâlâ önemli bir kavramsal referans üretmektedir.

19. Sonuç

Bu çalışma, 2003 Irak Savaşı'nın meşruiyetinin, askerî güç, diplomatik girişim ya da istihbarat değerlendirmeleri de kapsamakla beraber yoğun biçimde söylemsel üretim yoluyla kurulduğunu ortaya koymuştur. ABD ve Birleşik Krallık siyasal söylemlerinde Irak, bir yandan küresel güvenlik için tehdit oluşturan bir alan, diğer yandan müdahale sonrası yeniden düzenlenmesi gereken bir siyasal coğrafya olarak temsil edilmiştir. Böylece savaşın gerekçelendirilmesi, hem “mevcut bir tehlikenin bertaraf edilmesi” biçiminde sunulmuş hem de yeni bir bölgesel düzenin tesisi için zorunlu bir adım olarak çerçevenlenmiştir.

Çalışmanın temel bulgularından biri, kitle imha silahları ve El Kaide bağlantısı gibi söylemsel dayanakların zaman içinde ciddi biçimde aşınmasıdır. Bununla birlikte bu aşınma, müdahalenin meşrulaştırılmasında kullanılan dilin bütünüyle çöktüğü anlamına gelmemiştir. Aksine demokrasi, insan hakları, özgürleştirme ve yeniden inşa gibi normatif kavramlar, savaş sonrası dönemde yeni bir meşruiyet zemini üretmek üzere daha görünür hâle gelmiştir. Bu durum, güvenlik söyleminin yalnızca tehdit üzerinden değil, ahlaki üstünlük ve siyasal sorumluluk iddiası üzerinden de işlerlik kazandığını göstermektedir (Özev, 2011).

Bu söylem düzeni, ölçeği yerelden bölgesel ve küresele kaydırarak alternatifsizlik hissi üretmiştir. Irak, yalnızca “sorunlu bir ülke” değil; bölgesel istikrarı ve küresel güvenliği tehdit eden bir ağ merkezi gibi kodlanmış; bu da denetim, çevreleme ya da kademeli diplomasi gibi seçenekleri “yetersiz ve naif” gösterecek bir semantik alan yaratmıştır. Aynı anda demokrasi anlatısı, “özgürleştirme” ve “medenileştirme” temalarıyla ahlaki coğrafyalar çizerek müdahaleyi etik bir yükümlülüğe yükseltmiş; fakat savaş sonrası Yeşil Bölge, duvarlar, kontrol noktaları ve parçalı egemenlik adacıkları gibi maddî mekânsal çıktılar, bu normatif çerçevenin sahada güvenlik

mimarilerine dönüştüğünü, demokratik kurumsallaşmayı ise yapısal olarak zayıflattığını göstermiştir (Kumar, 2006). Sözü edilen gerilim, söylemin yalnızca meşruiyet üretmediğini; aynı zamanda mekân ve kurumları yeniden biçimlendiren bir güç olduğunu teyit eder. Kurumsal düzeyde, Ulusal İstihbarat Tahmini, Senato raporları, İngiltere’de Butler ve Chilcot soruşturmaları gibi teyit zinciri unsurları, savaş öncesinde söyleme ağırlık kazandırmış; fakat işgal sonrasında insan istihbaratı eksikleri, “stok yok” bulguları ve hatalı görsel ve analitik anlatılar, aynı zincirin epistemik kırılmasını ifşa etmiştir (Bush, 2002). Bu, eleştirel jeopolitiğin temel teziyle uyumludur: jeopolitik söylem dünyayı betimlemekle kalmaz; hangi eylemlerin düşünülebilir, hangilerinin düşünülemez sayılacağını belirleyerek karar alanını kurar (Tuathail, 1999). Irak vakasında karar alanını daraltan söylem konfigürasyonu, sahadaki bulgularla geriye doğru çözüldüğünde, mesele “tekil bir istihbarî hata”dan ibaret görünmemekte; aksine tehdidi ve mekânı söylem yoluyla kuran bir siyasal mantığın sistematik etkisi açığa çıkmaktadır.

Bu bulgular, çalışmanın yöntemsel tercihini de doğrulamaktadır. Tematik söylem analizi, lider söylemleri, kurumsal belgeler ve görsel/haritalık pratikleri arasındaki örüntüleri yakalamaya imkân tanımış; özellikle aciliyet-kesinlik-teknikleşme üçlemesinin savaş öncesi evrede nasıl yoğunlaştığını; ölçek kaydırma ile nasıl siyasal alternatifsizlik ürettiğini; savaş sonrası evrede ise “sessizliklerin açığa çıkışı” ve “geriye dönük mesafe”nin meşruiyet aşınması yarattığını sistematik olarak göstermiştir (Braun & Clarke, 2008, s. 82). Bu açıdan yöntem, söylemin yalnız içerik düzeyini değil, zaman-mekân örgüsünü de ortaya koyan analitik bir derinlik sağlamıştır. Normatif ve kurumsal düzlemde, sonuçlar iki güçlü önerme üretir. Birincisi, yüksek riskli güvenlik dosyalarında karar öncesi “söylem etki değerlendirmesi” (belirsizlik raporlaması, ölçek kaydırma denetimi, harita ve görsel veri şeffaflığı) demokratik karar süreçlerinin ayrılmaz parçası olmalıdır. İkincisi, savaş sonrası dönemde ortaya çıkan karşı-bulguların tetiklediği otomatik gözden geçirme ve politika düzeltme mekanizmaları kurumsallaştırılmadıkça, söylemsel hatanın maddi bedeli uzun süreli devlet-inşa kırılacakları ve bölgesel güvensizlik olarak geri döner. Irak deneyimi, “doğru politikanın” yalnızca doğru veriden değil; doğru söylem mimarisinden de geçtiğini, aksi halde politikanın teknik zorunluluk kisvesi altında siyaseti kilitleyebileceğini göstermiştir (Braun & Clarke, 2020, s. 328-352).

Joseph Nye’nin yumuşak güç ve inanılabilirlik vurgusu, bu çerçeveyi tamamlar. ABD örneğinde Senato ve bağımsız soruşturmalar, medyanın araştırmacı kapasitesi ve akademik denetim, kısa vadede meşruiyet aşınmasına yol açsa da, kendi kendini eleştirme ve hata düzeltme yeteneği kurumsallaştığı ölçüde, orta ve uzun vadede itibar onarımının ve yumuşak gücün temel dayanağı hâline gelir (Nye, 2004). Fakat bu etki, yalnız sembolik “itiraf”larla değil; belirsizliklerin açık raporlanması, veri/görsel şeffaflığı ve politika revizyonu ile desteklendiğinde gerçeklik kazanır. Irak dersi, “başkalarına bırakmadan kendini eleştirme” stratejisinin değerini teyit eder: eleştiri, dış politikayı zayıflatan bir zafiyet değil, meşruiyeti ve stratejik rasyonalitenin sürdürülebilirliğini güçlendiren bir kapasitedir. Son kertede, Irak vakası çağdaş savaş meşruiyetinin yalnız kuvvet ve çıkarın değil, dil, görüntü ve mekânın örgüsüne yaslandığını; bu örgünün kurumsal teyit ile desteklendiğinde dahi gerçeklik karşısında sınındığını göstermektedir (Acharya & Katsumata, 2011, s. 125). Bu nedenle, karar vericilerin sorumluluğu yalnız “doğru bilgi”yi toplamak değil; doğru söylemsel mimariyi tesis etmektir. Aksi hâlde söylem, mekânı yeniden üretir; fakat bu yeniden üretim, hedeflenen güvenlik ve demokrasi yerine uzun süreli kırılacakları üretir. Irak’tan çıkarılacak en temel ders, söylemin denetlenmediği yerde politikanın da denetlenemez olduğudur ve denetlenmeyen politika, kaçınılmaz olarak meşruiyet krizine saptır.

Sonuç olarak Irak Savaşı örneği, eleştirel jeopolitiğin temel savlarından birini açık biçimde doğrulamaktadır: siyasal aktörler yalnızca politik kararlar almaz, aynı zamanda bu kararların uygulanacağı coğrafyayı da söylem yoluyla yeniden kurarlar. Bu nedenle savaş, sadece belirli bir rejime ya da güvenlik riskine karşı yürütülen askerî bir müdahale olarak değil, mekânın anlamının ve işlevinin yeniden tanımlandığı bir jeopolitik kurgu olarak değerlendirilmelidir.

20. Öneriler ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Her şeyden önce araştırma, büyük ölçüde İngilizce resmî belgeler, siyasal konuşmalar ve Batı merkezli raporlar üzerinden yürütülmüştür. Bu durum, özellikle Irak toplumunun iç deneyimini ve savaşın yerel düzeydeki algılanışını yansıtan Arapça kaynakların analize sınırlı ölçüde dâhil edilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla çalışma, müdahalenin söylemsel meşrulaştırılmasını güçlü biçimde görünür kılmakla birlikte, bu söylemin yerel toplumsal karşılıklarını aynı ölçüde ayrıntılandıramamaktadır.

İkinci olarak, çalışmada görsel malzemelerin işlevi kavramsal düzeyde tartışılmış olsa da, harita, uydu görüntüsü ve medya görsellerinin daha sistematik bir karşılaştırmalı analizine yer verilmemiştir. Oysa savaşın meşrulaştırılmasında yalnızca sözlü ve yazılı metinler değil, görsellik üzerinden üretilen ikna biçimleri de belirleyici rol oynamıştır. Bu nedenle gelecekte yapılacak araştırmalarda, söylem çözümlemesinin görsel jeopolitik malzemelerle birlikte ele alınması daha bütünlüklü sonuçlar üretebilir.

Bundan sonraki çalışmalar açısından iki yön özellikle önem taşımaktadır. Birincisi, Arapça birincil ve ikincil kaynakların daha yoğun kullanımıyla Irak içindeki yerel deneyimlerin, direniş anlatılarının ve gündelik mekânsal dönüşümlerin araştırmaya dâhil edilmesidir. İkincisi ise 2003 Irak Savaşı'nda kurulan söylemsel çerçevenin, 2020 sonrası güvenlik krizleriyle karşılaştırmalı biçimde incelenmesidir. Böyle bir yaklaşım, tehdit, müdahale, insani koruma ve güvenlik kavramlarının farklı dönemlerde nasıl yeniden işlevselleştirildiğini daha açık biçimde ortaya koyabilir.

Katkı Oranları

Yazar Adı	Katkı Türleri
Elif Bayrakçı Gün	Kurumsal Belgelerin Derlenmesi, Literatür Taraması, Doküman Analizi, Tematik Söylem Analizi, Yöntem Geliştirme ve Metnin Yazımı Süreçleri.

Çıkar Çatışması

Yazar, bu çalışmanın hazırlanması ve yayımlanması sürecinde çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir ticari veya finansal ilişki içinde olmadığını beyan eder.

Referanslar/References

- Acharya, A. & Katsumata, H. (2011). *Beyond Iraq: the future of world order*. New York: World Scientific.
- Agnew, J. (1994). The Territorial Trap: The Geographical assumptions of international relations theory. *Review of International Political Economy*, 1(1), 53-80. <https://doi.org/10.1080/09692299408434268>
- Agnew, J. (2003). *Geopolitics: Re-visioning world politics*. New York: Routledge.
- Agnew, J., & Ó Tuathail, G. (1992). Geopolitics and discourse: practical geopolitical reasoning in american foreign policy. *Political Geography*, 11(2), 190-204. [https://doi.org/10.1016/0962-6298\(92\)90048-X](https://doi.org/10.1016/0962-6298(92)90048-X)
- Bacevich, A. J. (2013). *The New American Militarism: how americans are seduced by war* (Updated Edition, Updated Edition). Oxford, New York: Oxford University Press.

- Bassin, M. (2004). The two faces of contemporary geopolitics. *Progress in Human Geography*, 28, 620-626. Erişim adresi: <https://research.birmingham.ac.uk/en/publications/the-two-faces-of-contemporary-geopolitics/>
- Bayrakçı Gün, E. (2019). *Klasik jeopolitik perspektifinden ABD'nin Irak müdahaleleri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BBC News. (2005a). God told me to invade Iraq, Bush tells Palestinian ministers. Erişim adresi: https://www.bbc.co.uk/pressoffice/pressreleases/stories/2005/10_october/06/bush.shtml
- BBC News. (2005b). US gives up search for Iraq WMD. *BBC*. Erişim adresi: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4169107.stm>
- BBC News. (2005c, Ocak 12). *US gives up search for Iraq WMD*. Erişim adresi: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4169107.stm>
- Bellamy, A. J. (2009). *Responsibility to Protect*. New York: Polity.
- Biden, Jr. J. R. & Gelb, L. H. (2006, Mayıs 1). Opinion | unity through autonomy in Iraq. *The New York Times*. Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2006/05/01/opinion/01biden.html>
- Bos, D., & Dittmer, J. (2019). *Popular culture, geopolitics, and identity*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Braun, V. & Clarke, V. (2008). Using thematic Analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2020). One size fits all? what counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328-352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Bush, G. (2002). *The national security strategy of the United States of America* (s. 35). Washington D.C: The White House.
- Butler, Lord. (2004). *Review of intelligence on weapons of mass destruction*. London: House of Commons.
- Buzan, B., Wæver, O. & Wilde, J. de. (1998). *Security: A New framework for analysis*. New York: Lynne Rienner Publishers.
- Campbell, D. (1998). *Writing security: United States foreign policy and the politics of identity*. Minneapolis: Univ Of Minnesota Press.
- Carpenter, T. G. (2008). *Smart power: toward a prudent foreign policy for America*. New York: Cato Institute.
- Chandrasekaran, R. (2006). *Imperial life in the Emerald City: Inside Iraq's Green zone* (1st ed). New York: Alfred A. Knopf.
- Chomsky, N. (2004). *Hegemony or survival: America's quest for global dominance*. New York, NY: Holt Paperbacks.
- Cohen, S. B. (2015). *Geopolitics: The Geography of international relations, Third Edition*. Lanham: RI.
- Dalby, S. (1990). American security discourse: the persistence of geopolitics. *Political Geography Quarterly*, 9(2), 171-188. [https://doi.org/10.1016/0260-9827\(90\)90017-5](https://doi.org/10.1016/0260-9827(90)90017-5)
- Dalby, S. (2002). *Environmental security*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Dawisha, A. (2009). *Iraq: A political history from independence to occupation*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Diamond, L. (2005). *Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq*. New York: Times Books.
- Dodds, K. (2000). *Geopolitics in a changing world*. London: Prentice Hall.
- Dodds, K. (2007). *Geopolitics: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Dodds, K. (2019). *Geopolitics: A Very short introduction*. London: Oxford University Press.
- Dodge, T. (2012). *Iraq – From war to a new authoritarianism*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Duffield, M. (2007). *Development, security and unending war: governing the world of peoples*. Cambridge: Polity.
- Elden, S. (2022). *The Birth of territory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fairclough, N. (2009). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.
- Gerace, M. P. (1991). Between Mackinder and Spykman: geopolitics, containment, and after. *Comparative Strategy*, 10(4), 347-364. <https://doi.org/10.1080/01495939108402855>
- Gompert, D. C., Kelly, T. K., & Watkins, J. (2010). *Security in Iraq: A framework for analyzing emerging threats as U.S. Forces Leave*. Santa Monica, CA.
- Gompert, D. C., Lachow, I., & Perkins, J. (2006). *Battle-Wise: seeking time-information superiority in networked warfare*. Washington D.C: Published for the Center for Technology and National Security Policy by National Defense University Press.
- Gompert, D. C., Lanchow, I., Perkins, J., Well II, L., & Smith, R. C. (2012). *Battle-wise: seeking time-information superiority in networked warfare*. New York: CreateSpace Independent Publishing Platform.

- Graham, S. (2011). *Cities under siege: the new military urbanism*. London ; New York: Verso Books.
- Gray, C. S. (2015). Nicholas John Spykman, the Balance of Power, and International Order. *Journal of Strategic Studies*, 38(6), 873-897. <https://doi.org/10.1080/01402390.2015.1018412>
- Gray, C. S., & Sloan, G. (Eds.). (2014). *Geopolitics, geography and strategy*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315038339>
- Gregory, D. (2004). *The Colonial present: Afghanistan. Palestine. Iraq*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Haddad, F. (2011). *Sectarianism in Iraq: antagonistic visions of unity*. New York: Hurst.
- Harley, J. B. (2011). Deconstructing the Map. İçinde *classics in cartography: reflections on influential articles from cartographica* (ss. 271-294). New York: John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9780470669488.ch16>
- Harvey, D. (2003). *The New Imperialism*. Oxford University Press.
- Holmila, A. (2020). Re-thinking Nicholas J. Spykman: From historical sociology to balance of power. *The International History Review*, 42(5), 951-966. <https://doi.org/10.1080/07075332.2019.1655469>
- <http://edition.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/>. (2003). Bush makes historic speech aboard the warship. Posted Friday.
- Huntington, S. P. (1999). The Lonely superpower. *Foreign Affairs*, 78(2), 35-49. <https://doi.org/10.2307/20049207>
- Kjellén, R. (1916). *Staten som livsform*. Mühin: Gebers.
- Kjellén, R., & Langfeldt, M. (1917). *Der staat als Lebensform*. Leipzig: S. Hirzel.
- Klare, M. (2002). *Resource wars: the new landscape of global conflict*. New York: Henry Holt and Company.
- Krygier, J. & Wood, D. (2009). Critical cartography. İçinde *International Encyclopedia of Human Geography* (ss. 340-344). New York: Elsevier.
- Kumar, D. (2006). media, war, and propaganda: strategies of information management during the 2003 Iraq War. *Communication and Critical/Cultural Studies*, 3(1), 48-69. <https://doi.org/10.1080/14791420500505650>
- Kuus, M. (2008). *Geopolitics Reframed: Security and Identity in Europe's Eastern Enlargement*. Palgrave Macmillan.
- Leopold, J. (2015, Mart 19). The CIA just declassified the document that supposedly justified the Iraq invasion. Geliş tarihi 06 Ekim 2025, Erişim adresi <https://www.vice.com/en/article/the-cia-just-declassified-the-document-that-supposedly-justified-the-iraq-invasion/>
- Levy, J. (2008). Preventive War and democratic politics: presidential address to the international studies association. March 1, 2007, Chicago. *International Studies Quarterly*, 52, 1-24. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2007.00489.x>
- Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 23(4), 421-437. <https://doi.org/10.2307/1775498>
- Manship, H. K. (1964). Mahan's concepts of sea power: A lecture delivered at the Naval War College on 23 September 1963. *Naval War College Review*, 16(5), 15-30.
- Meyer, M. & Wodak, R. (2009). *Methods for Critical Discourse Analysis* (New York). SAGE.
- North Atlantic Treaty Organization. (2024, Temmuz 10). Washington summit declaration. Geliş tarihi 16 Mart 2026, gönderen NATO Erişim adresi: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/washington-summit-declaration>
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics* (1st ed). New York: Public Affairs.
- Owens, M. T. (1999). In defense of classical geopolitics. *Naval War College Review*, 52(4), 59-76.
- Özev, M. H. (2011). *Amerikan işgalinin ardından Irak'ta devlet inşası ve güvenlik*. İstanbul: TASAM Yayınları. Geliş tarihi gönderen. Erişim adresi: <https://yayinlar.tasam.org/kitap-bolgesel/amerikan-iskalinin-ardindan-irakta-devlet-insaasi-ve-guvenlik>
- Parker, G. (1998). *Geopolitics: past, present and future*. New York: Pinter.
- Phillips, M. (2015, Haziran 6). Bush was wrong on Iraq, Says Rumsfeld. *The Times*. Geliş tarihi gönderen Erişim adresi: <https://www.thetimes.com/comment/register/article/bush-was-wrong-on-iraq-says-rumsfeld-kjfqtzgzdr2>
- Pickles, J. (2012). *A History of Spaces: Cartographic Reason, Mapping and the Geo-Coded World*. New York: Routledge.
- Report of the Iraq Inquiry. (2016). Geliş tarihi 13 Mart 2026, gönderen Hansard. Erişim adresi: <https://hansard.parliament.uk/commons/2016-07-06/debates/689232C1-61E1-48A6-B4FF-81E98326DDA2/ReportOfTheIraqInquiry>
- Roberts, P. & Rockefeller IV, J. D. (2004). *Report On The U.S. Intelligence Community's Prewar Intelligence Assessments On Iraq* (Sy 108. Congress; s. 521). Washington D.C: White House.

- Russett, B. (1995). *Grasping the democratic peace*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Seminar Proceedings. (2007). *A Plan for Iraq's future after ending occupation: elections law, parties law, reconstruction, oil, media, army, Qurdish question, reপরations*. Centre for Arab Unity Studies.
- Smith, S., Hadfield, A. & Dunne, T. (2016). *Foreign policy: theories, actors, cases*. Oxford University Press.
- Spykman, N. J. (1942). *Americas strategy in world politics*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Tang, S. (2010). *A Theory of security strategy for our time: defensive realism*. Palgrave Macmillan US.
- The Center for the Arabic Unity Studies. (1990). *The war on Iraq*. The Center for the Arabic Unity Studies (CAUS) Lebanon 2007, In Arabic Language. s.1045.
- The National Security Strategy. (2002). Geliş tarihi 22 Eylül 2025, gönderen The White House website: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>
- Tuathail, G. Ó. (1999). Understanding critical geopolitics: Geopolitics and risk society. *The Journal of Strategic Studies*. 22(2-3), 107-124. <https://doi.org/10.1080/01402399908437756>
- Tuathail, G. Ó. (2000). *Critical geopolitics*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203973059>
- Tuathail, G. Ó. & Toal, G. (1996). *Critical geopolitics: The Politics of writing global space*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ullman, H. K., Wade, J. P., Edney, L. A. "Bud", Franks, F. M., Horner, C. A., Howe, J. T. & Brendley, K. (1996). *Shock & Awe: Achieving rapid dominance*. Washington D.C: Prepared by Defense Group Inc. for The National Defense University.
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – Occupied Palestinian Territory. (2024, Mayıs 10). Humanitarian Access Snapshot—Gaza Strip | 1-30 April 2024. Geliş tarihi 16 Mart 2026, gönderen OCHA oPt website: <https://www.ochaopt.org/content/humanitarian-access-snapshot-gaza-strip-1-30-april-2024>
- United States: State Department & Coalition Provisional Authority. (2003a). *Coalition provisional authority order number 2: dissolution of entities*. State Department. Geliş tarihi gönderen <https://purl.fdlp.gov/GPO/LPS45365>
- United States: State Department & Coalition Provisional Authority. (2003b). *CPA (Coalition Provisional Authority). 2003a. "Order Number 1: De-Ba'athification of Iraqi society."* State Department.
- Weizman, E. (2007). *Hollow land: Israel's architecture of occupation*. London; New York: Verso.
- World Health Organization. (2023, May 5). *Statement on the fifteenth meeting of the International health regulations (2005) Emergency Committee regarding the coronavirus disease (COVID-19) pandemic*. Retrieved March 16, 2026, from <https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-%282005%29-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-%28covid-19%29-pandemic>